TISZA LAJOS ÉS UDVARA

SZEGEDEN.

Fény- és árnyképek.

ÍRTA

EGY ISMERETLEN

BUDAPEST, 1880.

GRIMM GUSZTÁV.

Nyom. a kiadótulajdonos Endrényi L. és társánál Szegeden. 1880..

ELŐSZÓ.

Írta: egy szélsőbaloldali képviselő.

Nem ismerek nehezebb föladatot, mint egy könyvhöz „előszót” írni, és még fokozottabb a nehézség akkor, ha oly könyvhöz kell megírni azt, amely más tollából eredt.

Az előszónak föladata, ajánlani a könyvet az olvasónak, kiemelni annak kiválóbb, és védelembe venni annak gyengébb részeit.

Midőn ezen előszó megírására vállalkoztam, teljesen tudatában voltam föladatom nehézségének, de mégsem riadtam attól vissza, mert tudtam előre, hogy nagyon kevés lesz e könyvben az, amit kiemelni kell, és még kevesebb lesz az, amit védeni kell.

Kevés az, amit kiemelni szükséges, mert az olvasó vagy annélkül is fölismeri a kiváló részeket. vagy amellett sem tartandja azokat kiválóknak, de kevés az is, mit védeni szükséges, mert vagv fölötte sok benne a gyenge rész és akkor a védelem ezéltalan, sőt komikussá válik, vagy kevés benne a gyenge rész és akkor az olvasó a túlnyomólag kiváló részekért, észre sem veszi vagy elfeledi a orvéngébb részeket védelem nélkül is.

Ezen könyvben a rombadőlt Szeged újjáalkotásának nagy művében résztvevők, árny- és fényképeit találja föl az olvasó.

Nem czélja tárgyilagos bírálatot mondani azok fölött, kikről szól, mert a táró-világossá o- csak komoly szavakba^ található föl — ezen könyvben pedig a tréfa követeli magának az oroszlán részt, ennek

daczára is azonban csalódnék, ki azt hinne, hogy czélját csak az képezi, hogy mosolyt csaljon az olvasó ajkára, a szavak tréfás csoportosítása vagy egyéb czélzatok által.

E könyv komoly részeinek nem tulajdonit teljes hitelt, de tréfás részeinek komoly czélzatát nem tagadja meg.

Az ki csak komolyságot keres e könyvben, jobb ha azt el sem olvassa, annak pedig, ki csak humort óhajt, e könyvet olvasmányul nem ajánlhatom; ki sem komolyságot, sem humort nem keres, az mind kettőt föltalálhatja — és éppen ebben rejlik e könyvnek azon merész czélzata, hogy minden olvasónak tetszeni akar.

* *

Tetszeni kíván, mert sérteni nem fog. Ferdén mutató tükre lesz azon érdekes, mert eredeti időszaknak, míg Szegeden Tisza Lajos székelt udvarával, kolibri parlamentjével, udvaronczaival és bürokratáival. Ferdén mutató tükör lesz, de mégis hű, mert amint sorija elénk hozza e könyv az egyes kikapott vonásokat, egyszerre szemünk elé pattan az egész kép.

De senki sem is volt illetékesebb megírni e fényes árnyképeket, mint épen a szerző, ki egész közelről látta az udvart mindennap. Tudja mit ittak, mit ettek, mit szerettek és hogyan gondolkoztak.

Hogy pongyolába írja le őket és nem az ünneplő ruhájukban, az az ő ízlése.

Így urak között ez úgy sem tesz nagy különbséget. mert ünneplő köntösben sem olvan naivok, hogy pongyolájuk föltűnő legyen és pongyolán sem olyan kicsinyek, hogy egyéni tulajdonaik ne érdekeljék a helyi közönséget, amelynek érdekében működtek s amelynek íratott ez a könvv is első sorban . . . hadd emlékezzék azokra vissza egy mosolylyal. akik neki a dolog természeténél fogva gvakran a boszuság ránczait is okozták.

Régen töröm már a fejemet, hogyan lehetne a királyi biztos és udvarát, mely annyira távol tartja magát a polgároktól, egészen közel hozni azokhoz.

Végre nyitját leltem. Lephotografírozom őket egyenkint.

Végkor vonulnak előttem emlékezetemben; látom méltóságos járású S z e m z ő t, arisztokratikus arczú H o r v á t h Gyulának hallom csoszogó lépteit, jó Pálfy Ferencz hozza feje tetején a gomba kalapot.

Képzeletem elém festi R o s e n b e r g Izidort, s csakhamar behunyom szemem, hogy ne lássam az érem megfordított oldalán D o b ó komor alakját . . .

Komjáthy Béla sötéten fixírozza a királyi biztosság karcsú szépeit, a két Bélát: T a 1 1 i á n t és R ó n a y t.

Podmaniczky-féle kabátba öltöztetik Tisza Lajost a vízi nymphák, kiknek belenyúlt az ágyába.

Mint a mythologia szörny-asszonyai P i 11 i c h Kálmánban végződik Bakai. Remegve nézem odább, nem-e ismét Bakai kezdődik Pillichben? ....

Ködben úszik Végh Aurél s rövidre nyírott hajávai enyelegve játszik a t i s z a i szellő.

Egyszóval látom valamennyit, Jankovich, Szluhát is, s nem tudom kit válaszszak elsőnek.

Veszem hát legelsőbb az erősebb idegzetű embereket, akiket már mások is eleget leszidtak, s akik ennélfogva hozzá vannak szokva a napfényhez és az árnyékhoz, — ahonnan én a szilieket kölcsönzőm e tréfás rajzokhoz.

BAKAI NÁNDOR.

Ha én írom Bakai: ha ő írja Bakay . . .

Arisztokratának kíván látszani azért, mert demokratának nézik. A bakra ül a kocsis mellé, hogy közelebb lehessen a nagyúrhoz, ki olyan távol áll a canaille-től. S ezt ő mind nem tenné, ha nem volna egy a „canaille”-ből.

Bakai meglapul, összehúzódik a hatalom előtt mint a sün, azért mert neki kétszeresen kell meghunyászkodnia, miszerint elhigyjék felőle azt, hogy csakugyan meghunyászkodik, mint ahogy a vereshajunak kétszer kell jobbnak lennie, mint más embernek arra nézve, hogy jónak tartsák.

Ezért lett Bakaiból Bakay ....

S erre az annektált „y”-ra bazírozva, nem lehetetlen, hogy nagy-bakai és kis-bakai Bakay Nándor urat ott találjuk egyszer „kedves barátja” (mert Bakainak minden magas állású ember kedves barátja) nagyapponyi Apponyi Albert előszobájában. Ő ott is ép úgy otthon lesz, mint „kedves barátja” borosjenői Tisza Lajos bakján.

Siessünk hát őt a jelen helyzetében lephotografírozni addig, még nem késő; mert Bakáin az is megeshetik, hogy mialatt a „Camara obscurahoz” futnék őt a mostani „maszk”-jában levenni, azalatt B a k a j n o v i c s r a változik át.

A „maszk” szót pedig- azért használom, nehogy valaki azt higyje, hogy az i g a z i Bakait fogom neki bemutatni.

Az igazi Bakai l á th a t a t l a n .

Mert ha Bakai egészen látható lenne, akkor senki sem nézné meg — mert mindenki elfordulna előle.

Olyan ő, mint a harminczhárom féle papirosba csavart mákszem, a zöld boríték már lejött róla, most a vörös boriték hámlik, s ez így megy tovább, tovább .....ki tudja meddig?

Egyszer a jó Dani Ferencz pattantotta ki azon történelmi nevezetességű gondolatot vagy is inkább óhajtást, midőn egy kényes határozatot kellett volna a miniszterelnökkel írásban közölnie, hogy:

„Uramisten, hajíts le nekem valahonnan az égből egy olyan konczipistát, aki ezt a határozatot akképpen komponálja meg, hogy odafönn a minisztériumnál pecsovicsnak látszassék, idehaza pedig minden ember revolucziót olvasson ki belőle.”

Amit Dani óhajtott, azt kitalálta Bakai, ő olyan mint a közönséges kakuk óra; míg az egyik pondusa le a földre ereszkedik, addig a másik mindig a magasba húzódó.

Tisza csak a magasba húzódó pondust látja belőle, az iparosok csak a földre ereszkedőt . . .

S míg a derék iparosok a pöröly és gyalu mellett tiszteletteljesen gondolnak a jó és hű Bakaira. ki mert vér az ő vérükből, kétszeresen küzd érdekükért, addig Bakai markába nevetve kokettíroz és bujálkodik az elvtelenségben, mert hát mivel az ő választói vér az ő véréből, ő kétszeresen élhet vissza a bizalmukkal . . .

Ilyen furfangos ember Bakai.

Meglett népképviselő, anélkül, hogy népszerű lett

volna, írt brochure-t a Szeged rekonstrukcziójáról, anélkül, hogy írni tudna, gyalázta programmbeszédjében az ész arisztokracziát, (persze attól áll a legtávolabb) és dicsérte Zichy Jenő gróf ittlétekor a születési arisztokracziát, anélkül, hogy megszűnt volna demokrata lenni.

Tisza Lajos előtt nagy becsben áll, mert az azt hiszi, hogy a városi közgyűlésekre van nagy befolyása, a város primipulásai előtt is nagy becsben áll, mert azok azt hiszik, hogy Tiszára van nagy befolyása.

Ez a csizmadia politika tartja Bakaiban a lelket s ezzel a csizmadia politikával főzi le lelketlenül vagy választóit vagy Tisza Lajost, amelyiket könynyebben lehet.

Hogy mi czélja van Tisza Lajosnak Bakaival, azt még csak értem. Mert Tisza úr; minél több a szolgája, annál jobban szereti s az olyan aktusokra Bakai körülbelül elég alkalmas, hogy a királyi biztos belső cselédei számára beszerezze a vörös bort, vagy hogyha a kis Tisza Pista Szegedre jön, megmutogassa neki a várost, de hogy mi czélja van Bakainak Tisza Lajossal, azt már szeretném tudni?

Egész környezetében Bakai az egyetlen ember, aki nem várhat tőle semmit, mert Bakai az egyetlen ember, aki semmi egyébre nem alkalmas, mint arra, ami most.

S éppen azért, mert neki is be kell látnia, hogy itt semmi sem lehet, ha már elmondtam azt, mint lett Bakai tigrisből macska, a Tisza Lajos épülésére elmondom azt is, hogy lesz Bakai ismét macskából tigris?

Egy szép napon, mikor már elfogy a kalász az asztag alul, arra fog ébredni Tisza Lajos, hogy a jó Bakainak, akinek nem volt semmi más vágya eddig; minthogy a Tisza kegyes pillantása az ő ábrázatára

essék legelőbb, ha az előszobába kilép; akinek nem volt egyéb akarata, mint a Tiszáé; aki csúszott, mászott, hízelgett, bólintott és pukkedlizett, arra ébred mondom, hogy B a k a i n a k i s m é t elvei vannak, s ezek az elvek collisióba hozzák ő vele.

S vájjon honnan támadnak elvei ily hirtelen?

Keres „ágit" ő maga, hogy collisióba jöhessen.

Mert hát Bakai demokratává pillésedik. Eszébe jut, hogy ő nem hagyhatja, a maga városát. Ő republikánus, ő bátran síkra száll a népjogért, eldobja magától a még hátralevő „tíz forintokat" ... Ő nem marad benn a biztosi tanácsban. Ő nem szolgál egy kalap alatt „hazaárulókkal és Szeged ellenségeivel." Ő lemond.

Ilyen kifogásokat talál ki.

És csakugyan lefog mondani s ismét tigrissé és népszerű férfiúvá lészen Szeged szabad királyi városában.*

A lutheránusról azt mondják, hogy a kulacsában mindég kétféle folyadék van, bor és víz. Bakai is így tesz; az ő kétfelé nyíló kulacsában o t k o l o n és p e t r ó l e u m van.

*

* *

A biztosi tanácsot azonban máskép képzeltük. A tanács, melynek tagjai egyenkint derék, sőt felében kiváló férfiak, egészben véve egészségtelen életnélküli testület.

Semmi féle vér nem kering: ez összeerőszakolt intézményben, mely eklatánsán válik el két részre: a firtlikre és a polgártagokra.

A firtliké volna a túlnyomó befolyás Tiszánál; de ezek nem használják föl, mert nemes emberek. S

* E photografia eltéröleg a többitől, még a múlt évben lett megírva s közzétéve. Hogy Ltaláló volt, igazolja a következés. Bakai azóta kilépett a tanácsból s a királyi biztos működése ellen izgat.

a nemes ember csak odáig lép, ameddig joga van s ameddig nem lesz indiskret.

Igaz, hogy ez a firtli-szellem, mely a biztosi tanácsot áthatja, nem talál talajára Szegeden, üldözött szellem.az a sajtóban is — de én sok szépet találok benne.

Ha pusztán arról volna szó, hogy az a négy-öt úr itt lakjon a városban, beleszövődve az itteni társadalomba, bizony nagy nyereség lenne. Az ő magaviseletük finomítaná az erkölcsöket, kiforrasztaná a jellemeket és megteremtené az úgynevezett „gavallér modort.”

Mert olyan a jó erkölcs, mint a kékítő, néhány csöpp kék vér, egy egész pohár vizet megszínesít.

Azonban a biztosi tanács magának él, s mintegy kerülni látszik a polgári elemeket.

Mikor egyszer szemrehányásképen jött szóba ez a tárgy, méltatlankodva monda az egyik:

— De hát kivel társalkodjunk „itt?”

Lehet, hogy igaza van. Nem tartozik a dologra. A tény csak az, hogy a biztosi tanács a mondott iránybani befolyását, már az intézmény ideiglenességénél fogva sem tarthatjuk olyannak, amiért érdemes lenne a szót vesztegetni.

A biztosi tanácsot nem szabad kedvezőleg megítélni azért, mert egyénei jobbadán szeretetreméltó emberek; a biztosi tanácsnak a működését kell nézni.

Még pedig nem azt bírálni, amit tett, sokkal fontosabb az, amit nem tett.

Nem birt magának se hatalmat, se befolyást teremteni. Sakk-figuráknak csinálta őket a törvényhozás. Azok is maradtak.

Igaz, hogy az egyik „pion”, a másik talán „futó”, a harmadik talán „király” — de Tisza Lajos a játszó.

Pedig hogy rendén legyen a dolog, ezekből a

tényezőkből, akik most csak sakk-figurák, szintén ki kellett volna emelkednie egynek — aki a saját figuráival egyrangúan játszék Tiszával; mert csak akkor lenne az a játék „igazi parthie.”

Ha nincs őrködő ellenjátékos, Tisza Lajos nem mondom, hogy tesz, de tehet a figurákkal „hamis húzást” is.

Komjáthy Bélát illette volna a vezérszerep. Van a gömbölyűségén kívül is némi tekintélye hozzá s országos népszerűség fekszik a háta mögött. Csakhogy hát Komjáthy Béla rest még gondolkozni is. — Aztán ő olyan jurista, hogy okvetlenül rósz vezér lenne.

Mert, mint hajdan a jó Ghyczy Kálmán, oly pedanteriával és addig keresi mindenben az igazságot, hogy ideje jut az ellenfeleinek eltakarni azt előle.

Horváth Gyula a Tisza Kálmán embere: ő tetszeleg magának azzal, hogy hű a sírig. Az ő szerelme örök — egész a kiábrándulásig. Tudna járni a maga lábán, de azt tartja, hogy sokkal komótosabb a másén.

Szemző lassú és merev. Szabályzott, mint a Tisza folyónak kellene lennie. — Ő kiválasztott magának egy alakot a „Kaszinóban” s azt utánozza mindenütt; ő olyan a politikában, mint Lacassé herczeg, aki, mikor meghallotta, hogy félig zárt ajtónál arról tanácskoznak, hogyan veszítsék el, elfutott onnan, hogy illetlenséget ne kövessen el a hallgatódzással, és hogy kellemetlen dolgokat ne halljon.

Végh Aurél vékony ember, Tallián kezdő, Rónai Béla kezdődő.

Hát Dobó Miklós? Az pap.

Ily körülmények, ily rósz összeválogatás okozta, hogy a biztosi tanácsból csakis ily liliputi intézmény lett, mint aminő.

S ily körülmények magyarázzák meg azt, hogy

Bakai Nándor vergődött körülbelül a legnagyobb befolyásra a biztosi tanácsban.

Ha a mennyei gondviselés a Ma-szák Hugó ballábát és a Tisza Kálmán jobb (de nem a jobbik) lábát venné alapul, hogy arra egy testet alkosson, olyan forma construkczió kerekednék ki belőle, mint aminő a királyi biztosság.

Az egyik láb (Tisza Lajos) nagyon hosszú, a másik láb (a biztosi tanács) nagyon rövid, e miatt a test egészben véve szenved, s a sántikálás elkerülhetlen.

S különösen akkor, ha az egyik lábon még azonfölül olyan tyúkszem is van, mint aminő — Bakai.

A „szegedi hármak” ellen nem lehet panasz. Állják a helyüket derekasan. De mert a hírlapíró kötelessége észrevenni a csekélységeket is, amik a szereplő egyéneket jellemzik, meg kell jegyeznem, hogy Szluha magasodik ki legjobban.

Csak az egy Szluha van régi magyar fából faragva. A légkör, melyet a királyi biztosság teremtett, csupán őt magát nem zavarta meg. Az maradt aki volt. Katona, aki nem mozdul onnan se jobbra se balra, ahova állították. — Aki tudja, hogyha a „császárt” szolgálja is, a hátán levő borjúnak otthon bőg az anyja. Szluha nem hajhász nagy szerepet és nem is visz nagy szerepet. S éppen ez a legszebb szerep.

Általában igen érdekes anyag az elmélkedésre a szegedieknek, hogy most Szluhát említettem Bakai mellett, — kit csak nemrég fölcseréltek Bakaival.

Szluhától elfordult a népszerűség, mert az országgyűlésen nem játszott szerepet, mert nem volt

szemtelen, mert nem szólt hozzá az olyan kérdésekhez, amikhez nem értett s nem blamírozta magát és a várost, mert nem szaladgált a miniszterek után, nem hajhászta a kegymosolyokat, s nem igyekezett schwindlírozással államférfiúmak látszani.

Elfordult tőle a népszerűség, amikor át kellett volna melegednie. Mert úgysem látunk ma egyebet, minthogy éretlen ficzkók humbugizálnak az országgyűlési padokon . . . a talmi arany csillog még a Dicsőség kirakatában is.

S a szegedi közvélemény, amikor azt látja, hogy Szluha Ágoston eldobja magától a tolvajkulcsot, amelylyel a hirnév templomába belophatná magát, hanem szerényen meghúzza magát a névtelenek között és tanulmányozza a nagyok nyomdokait, ahelyett, hogy kalapot emelne előtte, elfordul tőle és megválasztja Bakait.

Ha Szeged olyan politikust akar magának nevelni, — aki a szédelgésen kezdi — akkor jobb nekünk csak megmaradni — a baromtenyésztésnél. Többet használunk vele az országnak.

A mi örökké szellemes Taschlerunkkal történt, hogy egyszer egy miniszteri tisztviselő azon panaszkodott előtte, hogy az utazási utalványát s különféle napidíjait bármily lelkiismeretesen számította is föl, csak levonás mellett fizették ki.

— Oh, oh fiatal ember, — mondja az öreg úr gunyorosan — ön még túlságosan fiatal ember. Tapasztalatlan . . . egészen tapasztalatlan.

— Bocsásson meg kérem, de . . .

— Semmi de. Ha ön azt akarja, hogy az összes számadását helyben hagyják, tegyen ön bele mindég a számlájába valami ostobaságot is a cassakontroler számára, mert annak muszáj törülni.

A genialis öreg úr c mondása korántsem egy fölületes bon-mot. Mély philosophia az.

S én ajánlom azt mindazon államférfiak számára, akik nem akarják magukat lejárni: kövessenek el néha napján egy-egy ostobaságot is, amin az ellenzék megbotránykozhassék.

Mert az ellenzéknek olyan szükséges a megbotránykozás, mint a pihenő embernek a testmozgás; az ellenzék emberhússal él s piros vércsöppeket iszik.

S ezért tartom én furfangos embernek Bakait, aki gyakran oda dob nekünk egy-egy apróbb hibát, hogy azért szidalmazzuk, s az alatt észre se vegyük mit csinál, s ezért követ rósz politikát Tisza Lajos, ki oly kevés e g y e s hibát láttat velünk, hogy e g é s z m ű k ö d é s e ellen vagyunk kénytelenek támadni.

De ha a nyitott szem áthatóan nézi Bakai működését, azt kell látnia, hogy az egy galimathiasz. Egy kocsi az, melyet az iparosok indítottak meg s mely most sebesen gurul a lejtőn. Egy kocsi, amelynek ide-oda lötyög a rúdja. Egy kocsi, amelynek a két első kereke az önzés, a hátulsó két kereke pedig az esetlegesség.

S hogy teljes legyen a kép, ott csörömpöl megoldva a kisafán a k e r é k k ö t ő l á n c z.

Nem akarom a múltat bolygatni. Legyen az most pihenő tó, s nyelje el benne a lavírozó Bakait a köd. Pedig közel suhannak sötét árnyak, itt tánczolnak a tollam hegyén, és integetnek negédesen, mintha arra kérnének, hogy t á m a s z s z a m fel őket.

A m e g t é p e t t e r k ö l c s görcsösen fogja meg kezemet, és azt sziszegi „vágd.”

A p o l i t i k a i j e l l e m, penészlepetten, színehagyottan lép elő egy szerény zugból: „ne kíméld — mondja — én nem i s m e r e m.”

A n é p s z e r ű s é g bekoczogtat ablakomon s azt kiáltja: „én tévedhettem.”

S a méltányosság sötét fátyollal födi el szelíd arczát, mintha súgná: „ne láss meg engem.”

De én azért meglátlak téged szép istenasszony, s méltányos leszek Bakai iránt, s nem ócsárlom tovább, mert Bakai eléggé meg fog bűnhődni hibáiért. A nagyravágyás, mely a képviselői székig vitte, megássa sírját is. S ez egy olyan sír lesz aztán, amin nem zöldül ki a fű sohasem . . .

S én csak sajnálom ezért Bakait, s szinte roszszul esett, hogy éppen nekem kellett megmozgatni a vörös haját: amely úgy lehet — csupán paróka.

HORVÁTH GYULA.

Horváth Gyula nem tud ugyan annyi adomát, mint Komjáthy, sem annyi Ponson regényt nem olvasott mint Rónay Béla, hanem van benne annyi „chic”, szellem mégis, hogy magát Végh Aurél előtt abba a gyanúba keverte, miszerint nem egészen okos ember.

Ami annyit tesz, hogy nem föltétlen mameluk.

*

Pedig Horváth Gyula az. Annak is született. (Erdélybe való) s az is volt mindig.

Mert ő nem úgy tett. mint a többi horvátok.

Azok „fehér lapot” kaptak. Ő ellenben fehér lapot adott át a meggyőződésében Tisza Kálmánnak. Hadd írjon bele amit akar.

Tisza Kálmán átforgatta Horváth Gyulát a rekonstrukczió idejére Tisza Lajosra és most azon a meggyőződésen van, amin Tisza Lajos.

S ez a legjobb mód arra nézve, hogy senkise tudhassa, mi a meggyőződése.

A biztosi tanácsban ő a legtevékenyebbek egyike, az-az olyan ügyesen tudja gruppírozni a semmittevést, hogy az szakadatlan munkálkodásnak látszik,

Ha Bakai Nándor Szeged „Dózsa Györgye”, akkor Horvát Gyula a biztosi tanács „Nopesája.”

Elegáns, szertartásos és sima mint az angolna.

A legkényesebb dijplomácziai közvetítéseket ő eszközli a biztosság és város közt.

S a jó modor mindég megteszi hatását elannyira, hogy amire Horváth Gyula nem számított, egyszer csak arra ébredt, hogy ő népszerű ember Szegeden.

Meg is ijedt rettenetesen, — s a neki fölajánlt sövényházi kormánybiztosságot átengedte Novaknak.

S csodák csodája, ezzel Horváth Gyula még népszerűbb lett Szegeden.

S így lészen neki soha el nem évülő érdeme az, hogy nem ő épitette a sövényházi töltést.

Eleinte híre szárnyalván, hogy Komjáthi Bélának van a legnagyobb tajtékpipa gyűjteménye, ő bírt a legtöbb auktoritással Szegeden.

Horváth Gyula nem tűrhette meg ellenzéki kézben e hatalmat, fogta magát elment a kaszinói bankettre s elmondott egy meglehetős gyenge toasztot, nagyon erős hangon.

S azontúl Horváth Gyula lett a biztosi tanácsban a legokosabb ember.

Általában kis eszközökkel ér el nagy dolgokat.

Mikor a király jubileumára elhozatta Budapestről a díszruháját, híre kerekedett, hogy ő lesz az új szegedi főispán: s már már belenyugodott a közvélemény.

A ruha ugyan visszaküldetett a parádé után, de Horváth ügyesen föl bírja használni e kis incidenst,

mert valahányszor pressiót akar gyakorolni valamiben a jó öreg Dani Ferenczre, mindig megfenyegeti előbb:

— Vigyázz magadra Ferkó, mert megint le találom hozatni a mentémet.

Tisza Kálmán állítólag azzal bocsátotta el öcscsét várost építeni, hogy itt Pálfy Ferenczet kivéve, senkivel se érintkezzék melegebben.

Horváth Gyulát pedig e szavakkal adta át neki:

„Ezt az okos hű embert pedig azért küldöm veled, hogy mindig meghallgasd a tanácsát, hanem sohase kövesd.”

S Horváth Gyula jól érzi magát ebben a szerepben.

Nem kíván lenni kormánybiztos, s nem vágyik önálló munkásságra.

Megelégszik azzal, ha, mint valami bolygó planéta ott keringhet a nap és hold körül, az azoktól kölcsönzött fénynyel körülöntve.

Nem vágyik pedig komoly munkásságra azért, mert ha a küküllői sógorság, komaság, mely a parlamentbe választá, megtudná, hogy Horváth dolgozni is tud, sohse választaná meg többé követnek, mert hiszen más tisztességes pályán is megélhet odahaza.

Ha igaz az a franczia mondás, hogy a „styl az ember”, akkor Horváth Gyula nem ember, s eszerint nem is voks.

De mivelhogy Tisza Kálmán nagyon is tudja, miszerint Horváth Gyula biztos voks, ennélfogva az a franczia közmondás egyszerűen nem igaz.

Horváth nevezetes arról, hogy nagyon szórakozott.

Szórakozottsága még dilletantizmusánál is nagyobb.

Mondják, hogy egyszer szórakozottságból Tisza ellen szavazott a „Ház”-ban s mikor a kormányelnök emiatt szemrehányást tett neki, e l p i r u l t. S ekkor kapta azt a titulust, hogy „naiv mameluk.”

Máskor ismét szórakozottságból Bakait a Zsótérház folyosóján „kegyelmes uram”-nak szólította.

Mire az szemét sem hunyorítva monda:

— Pszt! Lassabban! Még megtalálja Lajos hallani.

Egyébként Horváth Gyula az erdélyi gentry egyik legjóravalóbb példánya a derék, spicselő, tarokkozó, atyanlátogató nemességből egy darab; mintha csak Apafy Mihály uram ó nagysága udvarából szakadt volna ide.

Nincsen benne annyi jó tulajdon, hogy az árnyoldalait érdemes volna élesen kiemelni s nincsen benne annyi árnyoldal, hogy rászorulna a kíméletre.

Középszerű ember éles judíciummal. Sok szellem kevés tudomány, érző kedély egészséges világnézlet, de nagy adag erélytelenség.

Sokat utazott de keveset látott.

Ellehet mondani, hogy európai niveaun áll, — hanem véletlenül éppen süppedékes talajon.

Ha tanulni fog ezentúl is, jó alispán lehet belőle.

Ha pedig nem tanul már, akkor beválik — főispánnak.

KÉT KIR. BIZTOSI TANÁCSOSI SALON-KABÁT.

A biztosi tanácstag fogalma, és a salon-kabáté körülbelül azonos — mert salon-kabátot lehet ugyan képzelni biztosi tanácstag nélkül, de biztosi tanácstagot salon-kabát nélkül képzelni lehetetlen. Mi is lenne anélkül? Hogy jelenhetne meg a királyi biztos theaestélyein? Es ha nem jelenne meg a biztosi estélyeken, el kellene veszítenie a teljesített kötelesség öntudatát. Az pedig borzasztó lenne — mindenikükre.

De nem akarom tódani-fódani ezt a szomorú történetet, — csak azt kívánom még constatálni, hogy a biztosi tanácstagok többnyire csoportosan röpülnek, járnak és laknak, mint a vadludak.

Ezt pedig azért bocsátom előre, mert hozzátartozik e történethez, mely mellesleg legyen mondva, öltözködéssel kezdődik. De hiszen ez oly természetes, mert a biztosi tanácstag leginkább öltözködésből áll.

De kezdjük novellaszerűen.

Sötét téli este volt. A hópelyhek lassan ereszkedtek alá az égből. Benn a szobában milly gyertya égett, s X—. biztosi tanácstag a schiffonér előtt állott (ami teljességgel nem volt csuda, mert olyan is van köztük, aki benn lakik a schiffonérban.) Igen, ő ott állott és öltözködött.

Fölcsatolta a kráglit, mely olyan fehér volt, hogy még Komjáthy Béla sem botránkozott meg rajta, s felkötötte a nyakkendőt, még pedig olyan csinos csokorra, hogy az ember mindjárt láthatta, miszerint bizonyosan azért lett tanácstag, mert sokat ólálkodott valamikor a korona-utczai masamód boltok körül.

Azután a lajbi jött: majd meg a salon-kabát. A tavalyi feseli salon-kabát, melyet, azért vesz elő most, mert a másik már elkopott a rekonstructióban.

De íme a salon-kabát, ami még soha sem történt, nem akar engedelmeskedni, és sehogy sem kívánt helyet foglalni a nagyságos tagokon; szűk lett s csak nagy erőfeszítéssel sikerült végre fölhúznia.

A derék tanácstag, aki nem nevezhető karcsú embernek, de annak hiszi magát, s akire bízvást el lehet mondani, hogy hiú ember, bár nem annak hiszi magát, elsápadt e rettenetes felfödözésre s rémülten ejté ki kezéből a kis toilette-tükört, nemes ábrázatának hű mutogatóját.

— Irtóztató! kiáltá — elvagyok veszve, megvagyok semmisülve . . . De ennyit hízni! Ez az átkozott szegedi levegő . . . Tavaly még bő volt a salonkabátom.

Töprengve süly észté fejét tenyerébe.

— Csak már tudnám mitől van? Talán a Gajdacsi-féle halpaprikások? vagy a koszt a H u n g á r i á n á l.

Sietve hívatta az orvost.

— Uram, monda, nagy titkot bízok önre. Egy olyan titkot, amit senkinek sem árulnék el önön kívül. Remélem orvos úr, ön férfi és tudni fog hallgatni.

— Bízhat bennem . . .

— Tudja meg tehát, hogy én . . .

— Igen hogy ön?

— Hogy én szörnyen hízom.

— Ah! Ez igaz, gratulálok hozzá.

— Tudja meg pedig, hogy inkább főbelövöm

magam, mintsem Komjáthy hoz hasonlítsak. Pedig, nagyon rohamosan hízom, nagyon rohamosan.

Kétségbeesetten markolta meg az orvos kezét.

— Az isten szerelmére kérem segítsen rajtam.

— Mutassa ön a nyelvét. Igenis . . . nézzem csak! . . .valóban uram ön igen hajlandó nagyon meghízni. Ön a legkövérebb emberek egyike készül lenni. — Igen is önnek árt a szegedi levegő'.

A tanácsos úr fájdalmasan szisszent föl:

— Van-e szer ellene?

— Minél több tésztásétel és minél több testmozgás.

— Az orvos épen el menni készült X-től, midőn a harmadik szobából, X. lakótársa Y-lon tanácstag lép be, szörnyű sápadt arczczal.

— Jó, hogy itt van kedves doktor. A hangját hallottam. Jöjjön be kérem, fontos közleni valóm van.

Y. kezében reszketett a gyertya, a mint az orvost a sötét salonon keresztül öltöző szobájába kisérte.

— Uram, kezdé hebegve ... én elvagyok veszve.

— Hogyan uram? kérdé az orvos.

— Én hektikában vagyok. Legalább negyven fontot kellett fogynom, mióta Szegeden vagyok. Most, hogy soiree-ra készülök ő excellentiájához, fölveszem a salon-kabátot, s íme uram e kabát, mely szépen tagjaimhoz simult nemrég, most csak úgy lötyög a testemen . . .

— Igen, valóban.

— Mentsen meg kérem, ha lehet . . .

— Mutassa ön a nyelvét. Igenis . . . nézzem csak, . . . valóban uram önben benne van a tuberculosis csirája. Igenis önnek árt a szegedi levegő.

A tanácsos úr fájdalmasan sziszszent föl:

— Van-e szer ellene?

— Minél több húsétel és kevesebb mozgás.

A doktor elment s a tanácsosok is elmentek a

soiree-ra, de igen szomorúak valamik. A királyi biztos salonja sem vidámítá föl őket, pedig az varázserővel bír, hogy aki belép, rögtön mosoly és alázat ül ki az ábrázatára.

Talán a salon változott meg? Nem, minden úgy van, mint azelőtt, az az ismerős óra ketyeg a falon, mely mindig e l k é s v e jár. A szögletben ott vannak üveg alatt a régiségek éppen mint múltkor, a falon Szeged madártávlati térképe. Az asztalon ott kevélykedik a fehér kötésű dísz album is, amelynek első lapján vitéz Jankovich Miklós áll hősi posiczióban és fringiával. Utána még mintegy tizennégy salon-kabát látható azzal a kis variáczióval, hogy minden salon-kabát tetejibe más-más fejet pingált a fotographus.

A párolgó theát behozták. Mindenki jól érezte magát, csak Y és X urak nem.

Mi lesz ő belőlük ezután? A képzelődés köde ülepedett agyvelejükre. (Mert hisz különben is azzal van saturálva e terem.)

Az egyik nemsokára be fog illeni a londoni kövérek báljába, a másik pedig lefogy minimumra és elsorvad. Hát megérdelmi ezt, a rongyos tíz forint diurnum?

A diskursus ezalatt vidáman folyt. Komjáthy tisztességesebb adomáit mondta el (mert tud ilyeneket is) Horváth Gyula a mameluk világról csevegett, a saját modorában, rapszodice, mikor még ő inspirálta az „Ellenőrt” a kormány megbízásából. Tyü! Milyen világ volt az akkor, s mekkora hatalom ő maga.

Egyszer elvitt egy czikket, amiben ez a szó fordult elő „á 1 a m ü gyekett.”

„A szerkesztő — úgy mond Horváth — kijavította aztat a szót nekem titokban, hogy én aztat észre ne vegyem.

Én azonban előkövetelteim a kéziratomat.

„A szer k esz tő e 1 p i r u 1t.

„— Bocsássa meg ön — monda — de én az

„államügyeket.” szót két „l”-el és egy „t”vel írom. S ennek következtében bátor voltam . . .

„— Ah ön két „l”-el és egy „t”-vel írja az államügyeket? — mondtam én neki — Én áztat hiszem, hogy úgy is j ó l van.

Horváth Gyula oly szeretetreméltóan tudja elmondani a maga, turpisságait, hogy az ember szinte megbocsátja neki, hogy okos dolgokat nem cselekszik.

De nem használt az általános jókedv ... a két rekonstruktor szomorú volt az egész estén s az egyik is, a másik is fölemlíté, hogy egészségügyi tekintetből leakamak tanácsosi hivatalukról mondani. Y Meránba megy, X Karlsbadba.

— De hiszen olyan egészségesek vagytok, mint a makk — mondták a nagyságos kollegák.

De ok csak váltig hajtották, hogy nem maradhatnak Szegeden.

S már már olyan szerencsésen alakultak a viszonyok, hogy alkalmasint e l v e s z t e t t ü k volna őket, ha másnap a közös szálláson a közös inas ki nem viszi a szalonkabátokat porolni az ambitusra, s ha onnan nem viszi vissza „i s m é t” k i c s e r é l v e.

. . . S lőn, hogy amint a legközelebbi alkalomkor újra felölté egyik is, másik is a salon-kabátját, ő excellentiájához menendők, a lemondást beadni, örömreszketve vették észre X. azt, hogy s o v á n y a b b, Y. pedig azt, hogy k ö v é r e b b lett. Egyszóval visszanyerték előbbi formájukat.

S ennek köszönhetjük, hogy maradtak, — s hogy Szeged ennélfogva nem marad fölépítetlenül.

JANKOVICH MIKLÓS.

Zsedényi piperkőcznek tartotta.

Itt Szegeden azonban cynikusnak hiszik, s praesentes concludnt.

Jankovich Miklós nem törődik a divattal, mindenben a maga ízlését és eszét követi.

Az e l ő b b i b ő l következtetést lehet vonni az u t ó b b i r a .

A m i n d e n alatt nem értem a politikát is, mert ezt egészen ráhagyja nagyságos Tisza Kálmán úrra, aki gondolkozik helyette, s ő hűségesen alkalmazkodik parancsaihoz, küldenék bár kályhafűtőnek Gesztre, vagy pedig a „legyőzhetetlen szádfal" kormánybiztosának Szegedre.

Egyik őse Jankovich László azért vesztette el egykor administratori székét, hogy midőn Fráter Pál hajdani követ berlini útjáról referálva, többi közt így folytatá óriás páthoszszal, majdnem éneklő hangon a. megyeteremben: „és l á t t a m ő k i r á l y i felségét f e j e d e l m i d í s z o r n a t u s b a n" meg nem állhatta, hogy főispáni székéből mérgesen fölpattanva, gúnyosan közbe ne kiáltson:

— Volt-e b a g ó a s z á j á b a n?

Változnak az idők. Ami az ősapát megbuktatta, épen az emeli ki az unokát. Jankovich azért lett kormánybiztos, mert, mindig bagó van a szájában.

Tisza Kálmán kiismerte és belátta, hogy salon-s z e r e p e k r e nem alkalmas, — megtette hát fi „kubikosok királyának.”

V:

Elementnma a víz. Még mielőtt „az ország vad-mérnöke” lett volna, mindig nagy előszeretettel adta ki „vizit.”

Azért is lett v i z i kormánybiztos.

S annyira irigykedik minden más élő lényre, amelyik a vizet lakja, hogy odahaza vadasi parkjá-nak halastavában még- a békákat is kilövöldözte salon-pisztolylyal.

S ez az ő egyetlen sikerült vállalata.

*

* *

Fiatal korában Józsa Gyurinak készült, vendé-geket fogdosott, azokat holtra részegítette, heczczeket insecnírozott, bundát borotvált, kocsikerekeket szede-tett ki, egyszóval prototypje volt a fenegyerekeknek.

Képtelen lévén minden komolyabb foglalkozásra, szolgabiróvá választatta meg magát a dnnapataji já-rásban.

Azonban még ez is terhes és komoly foglalko-zásnak látszott előtte s bekívánkozék a parlamentbe.

Be is jutott, de itt az általános dologtalanságban, csoda történt rajta, megutálta a tétlenséget. S egy szép reggelen elhatározta magát, hogy ő szakem-ber lesz.

S azóta ő szakember.

Valahányszor árvíz bontja az ország valamely részét, azon mindig Jankovich Miklósnak kell se-gíteni.

Igaz, hogy még eddig egyszer sem segített. A kormány rá is jött arra, hogy itt is, ott is hibákat követett el.

De azért még mindig őt nevezi ki a Vízvéde-

lem élére, mert úgy okoskodik, hogy minél több hibát követ el, annál többet bir majd a jövőben kikerülni.

S abban a kormánynak tökéletesen igaza van.

Legnagyobb hőstette az, mikor 1876-ban a haragvó Duna folyamon át, melynek fölkorbácsolt szilaj hullámai óriás jégtáblákat paskoltak egymáshoz, a dunaföldvári postamester társaságában törékeny lélélekvesztőn. Dunaföldvártól Pataj felé evezett.

Időközben elindult a jég Földvárott s utolérte őket.

Nem volt menekülés semerre. A csónakot felhúzták a jégre ketten, mert az evezős beleveszett, s jégtábláról jégtáblára ugrálva Ordasig jutottak.

Itt szerencsésen feljutottak a töltésre, de hasztalan, mert egész tenger volt Ordastól Patajig a környék.

Jankovich Miklósnál mintegy huszonöt ezer forint volt a kormány pénzéből, hirtelen elhatározással kivette zsebéből, átadta útitársának, maga pedig lehányván összes ruháit, meztelenül a vízbe ugrott (csípős tavaszi nap volt) s átúszván az ártért, sebes vágtatva beszaladt Patajra.

A jó patajiak azt hitték megbolondult a nagyságos úr, mikor ruha nélkül látták végig szaladni a falun, egyenesen a jegyző házához, hol parasztasszonyokkal azonnal dörzsöltetni kezdte magát, mígnem bekövetkezett az izzadás.

Ezzel ruhát kérve azon módon egészségesen visszasietett a halálnak ott hagyott társát megszabadítani.

Nemrég e tette miatt királyi elismerésben is részesült.

S volt benne mameluk létére is annyi malíczia.

hogy az elismerés közzététele után megkérdezze Tisza Kálmánt:

— Kegyelmes uram, nem mondanád meg kérlek, kell-e ezért, és kinek kell fizetni?

* -*

Mióta Szegeden van, igen jól viseli magát. Akik egyszer beszéltek vele, azok azt mondják, nagy demokrata, akikkel gyakoribb érintkezésben van, azok szörnyű arisztokratának deklarálják, akik azonban tökéletesen ismerik, szentül meg vannak győződve, hogy Jankovich Miklóst lehetetlen kiismerni.

Különben szereti mindenki, mert egyforma goromba mindenkivel. De gorombaságában van valami szeretetreméltó.

Munkakedve törhetetlen, ront, javít, sohse pihen.

Nem hízeleg senkinek, a politikában nem nagyképűsködik s ritkán antichambrírozik a királyi biztos előszobájában.

Ha be-bevetődik is referálni, hideg, kimért és száraz.

Talán érzi, hogy Tisza Lajos éppen úgy tesz vele, mint a szép Nathalie fejedelemnő, mikor a Skuptsina tagjait fogadja.

T. i. Tisza Lajos — vagyis akarom mondani a szép barna fejedelemnő, kifüstölteti ilyenkor a szobákat.

Jankovich Miklós mindig hajnalban kel, mert tudja, aki korán kel, aranyat lel.

De azt is tudja, hogy ha aranyat, akar találni, valakinek még korábban kell fölkelnie, hogy azt az ő számára elveszítse.

S éppen ez az ő diplomácziája.

Megválasztása a helyes időnek, kizsákmányolása

a körülményeknek, eszközöket tudni teremteni a czél elérésre — s az eszközökben is külön-külön ezélt érni el.

Csernátony-féle életphilozófia!

Pedig Jankovich Miklós csak annyiban hasonlít Csernátonyhoz, hogy egy bűnbe, a bankó csinálásba keveredtek, de azzal a különbséggel, hogy míg Csernátony Lajos (a Tisza jobb keze) valóságos ötforintosokat rajzolt, addig Jankovich még csak a „Jancsi bankó”-ig jutott.

A „Jancsi bankó” pedig semmi egyéb, mint Írásbeli utalvány a kubikosok számára, [amelynek alapján ezek enni inni valót kapnak a csárdában.

S ilyen kubikosok között foly le Jankovich élete egy ido óta. Nyáron a baktó-szilléri töltést építette nagy kedvvel, most meg a körtöltésnek feküdt neki.

Hogy bírja a közbizalmat, s milyen tekintélyt vivott ki akaraterélye, és szívóssága, mutatja azon körülmény, hogy most, midőn Kende Kanut eljátszván gyermekjátékait, leköszönt a „világ legnehezebb hivataláról” a percsórai kormány biztosságról, a szegediek úgy szeretnék kikombinálni a dolgot, hogy az ország vad mérnöke lenne a legjobb percsórai kormánybiztos, míg az ő félben hagyott dolgát idehaza majd elvégezné a „város vadmérnöke” Pilich Kálmán.

Az még tréfából sem bírna lenni Pallavichiniékkel szemben engedékeny.

Emez pedig még tréfából sem engedné, hogy valaki ne legyen engedelmes.

Józsa Gyuriskodó korában egy vendéget csípett meg Jankovich, valami német utazó tudóst, akit sehogy sem akart elbocsátani néhány napig. A tudós úr rettenetes mély alvó volt.

Egyszer midőn levelesebben szunyadozék vala, puha párnákkal belelt kocsiba helyezte, s sebes vágtatva vitte a harmadik német faluig-, hol czókmókjával egyetemben gondosan kiemelve a hintóból, egy bokor tövébe fektette szelíden és ott hagyta.

És ezt a történetkét jól tudja Tisza Kálmán.

S ezért van az, hogy csakis a szavazásokra sürgönyözi föl s nem meri otthon tartani e szeszélyes. excentrikus mamelukját, hanem különféle expedicziókkal szórakoztatja.

Mert ha Jankovich gondolkozni kezdene, amilyen állhatlan, szépen összepakkolná összes „szabadelvű" nézeteit (mert ö nála minden nézet csak vendég) s nem őket vinné, hanem ő szaladna el előlük — a szóm s z é d h a t á r b a.

De Tisza Kálmán nyugodt lehet. Jankovich Miklóson soha sem esik meg az a csoda, hogy ö g o n d o l k o z z é k .

Éppen már a Dobó photografiájának megírásához fogtam, midőn a következő levelet kapom a Jankovich Miklós viselt dolgaihoz kiegészítésül.

Uram! Ki ne feledje kérem a Jankovich egyik legfontosabb stiklijét, melyet Csiky Sándorral követett el.

Egyszer ugyanis Csiky Sándor rémítő hosszú beszédnek keseredett neki, mikor pedig igen drága volt az idő, mert sürgősen kellett a kormánynak keresztül vinni a tárgyalás alatt levő javaslatot.

Azt mondja Tisza Kálmán Jankovichnak:

— Ugyan hallgattasd el kérlek valahogy.

Jankovich bemegy erre a buffetbe, kér ott a „képviselőházi angyaltól" egy darabka jeget, czukkerli papirosba csavargatja, odasettenkedik Csiky bátyánk hátamögé és beereszti az inggallérja alá a veszedelmes katarczetlit.

Eger város érdemes képviselője pedig folytatja honyhazai fájdalomtól remegő hangon . . .

„Igenis így van ez mélyen tisztelt képviselőház . . . jajü j a j ! !"

Jó Csiky Sándor ijedten kapott nyakához s fogvaczogva ült le, még mondatát sem végezvén be.

.... Sajnálnám, ha a történelem számára elveszne Jankovichnak e fontos szolgálata. Írja meg kérem utólagosan.

Egy szemtanú.

S én örömest írtam meg, mert ki ne időznék még egy-két perczig szívesen Jankovich Miklósnál, ha nyomban tőle Dobóhoz kell átmennie?

DOBÓ MIKLÓS.

Nagy tehetség sem próféta a saját hazájában a közmondás szerint.

Dobó Miklós pedig csak is a saját hazájában bírt prófétaságra vergődni, minélfogva talán nem is tehetség.

Annyi tagadhatatlan, hogy van svádája — s ez tartja fenn az illusiót iránta.

Ez vezette félre az alsó városiakat is, kik fülkarolták mint követjelöltet 1875-ben. Fölkarolták mondom, de nem választották meg.

E sváda csábította el Danit is, kinek mikor máimindene volt, eszébe jutott, hogy hátha lenne egy püspöke is.

S egy hajszál híja, hogy nem lett.

Csakhogy az az egy hajszál legalább is olyan hosszú, hogy a csókái paplaktól a Tulleriák palotájáig elérne.

Mikor a szegedi kiállítás volt az itt időző Trefort minisztert Dani édes mázos szavakkal capacitálta mellette. Szavakkal! Trefortot!

Trefort meg is ígérte, hogy kinevezi kassai püspöknek.

S ők hittek neki.

Nem ismerték Trefortot, nem tudták a boldogta-

lanok, hogy Trefort soha senkit sem nevez ki püspöknek i n g y e n .

Naivitásuk elvakította s a sajtóban kezdték szellőztetni Dobó kinevezési ügyét. Ebből azonban vihar lett.

A sajtóban élesen vágódott föl az a kérdés, vájjon kicsoda az a Dobó?

A leendő kassai püspök érdemeiről nem tudott az ország, a közvélemény semmit.

Ekkor állott elő Dani egy hírlapi nyilatkozattal, áradozó magasztalással festve jelöltjét s •/• alatt mellékli „A n t a l b á t y a b e s z é l g e t é s e i t M i k l ó s ö c s c s é v e l” című füzetét Dobónak, melyben kérdések és feleletekben a közösügyre vonatkozó közönséges dolgok vannak gyarlón összeférczelve.

Ebből aztán megtudta a világ, hogy Dobó Miklós író.

S most már az az érdeme sem maradt: hogy sohasem írt semmit.

Nem maradt benne semmi jó tulajdonság, csak a s z e r é n y s é g .

De Dani azt is megcsorbítá, mert a nyilatkozat végére Dobó püspöksége mellett odatette argumentumnak, hogy Dobó nemcsak n a g y o n okos c m b e r, hanem egyszersmind neki jó b a r á t j a .

Ez se használt. Trefort még ezer t sem nevezte ki.

Dobó nem keseredett el és nem pihent; pogácsát süttetett az útra és elindult patrónusokat keresni.

Ment, mendegélt, míg végre eljutott Esztergomba is a prímáshoz.

Simor nyájasan fogadta s meghallgatván kérését, kedélyesen monda:

„Fiam, amint az újságokból olvasom, te nagyon

okos ember vagy. Te nagyon sokat tanultál. Felejtsd el a felét, s mialatt elfelejted, tanulj meg- lemondani.

*

Lemondani, lemondani . . . könnyű nektek azt mondani! . . .

De minek is mondott volna le vágyairól? Hiszen hogy Trefortot, Simort meg nem nyerhette, azért még nem kell kétségbeesni. Ott van még Várady Gábor képviselő és primipilus-mameluk, akinek titkos üzlete van Budapesten rendjelekre, világi és egyházi hivatalokra. Hátha annak a boltjában van egy eladó püspökség.

Dobó már akkor is ösmerte Váradyt erről az oldaláról, föl is kereste, meg is kérte, — de Várady kijelentette nagy kézdörzsölgetés közt, hogy ezt az áruczikket annyira monopolizálja Trefort, miszerint ő igen ritkán jut egyhez-egyhez s annak is mindjárt annyi vevője akad, olyan melegiben elkapdossák, hogy ezidő szerint minden jó akarata mellett sem szolgálhat a t. ez. vevő urnák, hanem, ha netalán egy kis idő múlva tetszenék befordulni stb.

Így lőn, hogy Dobó nem lett kassai püspökké, sőt posttot discrimina rerum még csak nem is terjesztetett föl a királynak.

Búsan, csüggedten tért vissza s hogy szót fogadjon Simoniak, megkísérté elfeledni annak a felét, amit tudott.

Sikerült neki.

Éppen az a fele volt, amiért püspöknek k e l l e n e lennie az embernek — de amiért sohasem lehet még apát sem.

*

Következett is nyomban az áldás, ha nem csordult, csöppent: kanonokság, apátság, s ez utóbbival egyidejűleg a biztosi tanácsnak lett tagja.

Itt a „here bizottság”-ba osztották be, amelynek Dani fölmentése óta elnöke.

Nagy föladat vár reá a biztosi tanácsban.

Komjáthy Bélát imádkozni tanítja. S azalatt megtanul Komjáthytól káromkodni.

Tisza Lajos, ha majd elmegy innen, a fölösleges pénzből, amit már nem fog tudni hova fordítani — úgy hírlik — pályadíjat fog kitűzni a Dobó Miklós tanácsosi összes működéséről írt l e g k i m e r í több műre.

A pályázó mű öt petit sornál kisebb és tíz petit sornál nagyobb nem lehet.

Ezer aranyat pedig a segélypénzekből azon kérdésre szánt, hogy valaki fejtse meg, milyen a Dobó politikai hitvallása.

Hanem ezzel bizony egyetlen péterfillért sem reszkíroz Tisza Lajos; az mint a háromszínű kandúr előállítása a lehetetlenségek sorába tartozik.

Mert Dobó Miklós sokkal ügyesebben tudja elrejteni önönmagát mint rokona Dobó Pista — Végli Ignáczot.

1874-ben demagóg beszédeket tartott a legelők eladása ellen, melyeknek árát a hatóság egy állandó liid fölépítésére kívánta fordítani.

„Antal bátya beszélgetéseiben” a közösügyeket mentegeti.

Titokban a „Magyar Állam ”-mai van összeköttetésben.

Fölvilágosodott embernek látszik, aki az árral úszik, minden körülménvből hasznot húz, az orrát mindenbe beleüti, s sehol sem piszkolja be, kit folytonos tevékenységre üsztökél szertelen ambitiója.

Az eszközökben nem válogatós, mennyek boldogságát prédikálja, de a poklok dicsszomját érzi.

Várady Gábor úr czége megszűnvén, kérdés,

milyen úton szerezte meg a biztosi tanácstagságot? Mert hogy nem igazi szerzemény, azt nagyon könnyű kitalálni.

Igazi jezsuita: a czél szentesíti neki az eszközöket, s az eszközök közül egyet sem tart megvetendőnek és kicsinynek. Dicséretes akaraterő van benne, s rendkívüli szívósság.

Mióta a prímás világiasságát egy kissé rosszalólag megvágta, azóta bigott is tud lenni.

Nemcsak a lényegesebb dogmákban, de a misteriumokban, csodákban is hisz.

Ugyanis a szegedi romok közül véli kihalászhatni — a p ü s p ö k i s ü v e g e t .

Tisza Lajos udvarában grata persona. A kálvinista nagy úr tetszeleg azzal magának, hogy egy katholikus pap iránt bizonyos fokig előzékeny.

Van is tehát nem csekély befolyása a királyi biztosra, ki viszont a városházávali viszonyokban használja fel Dobót jól. Vagy legalább hiszi, hogy használja.

A kollegák azonban nem egyszer felboszantják frivol megjegyzésekkel és erkölcstelen „szabadoncz" adomákkal, úgy hogy egyszer mérgesen fakadt ki a derék pap:

— Én „itt is" az i s t e n s z o l g á j a v a g y o k.

S ezzel elárulta, hogy Szegedet tulajdonképen csak is az Úristen reconstruálja.'

*

Számtalanszor vetődött már fel az a kérdés, hogy miért szegény Szeged jeles emberekben?

Mert nincsen aristokratiája. És mert aristokratiája nincs, a közügyekben való szereplés nélkülözi azon külső csillogást, mely a megyei élet sajátja, s mely oly hatalmas tápláléka az ambitiónak,

Valóban e hetvenezer lelket számláló város csak is Dobókat és Bakáikat tud produkálni.

Ez az oka aztán ama nagy mérvű elhagyatottságnak, mely oly szörnyen megboszulta magát.

Nincs protekcziónk. Meddő talajon nem nőnek szálak, melyek összekössenek a hatalommal.

Szomorú dolog, de igaz, — s az igazat, ha nem hizeloő is, miért ne mondanám ki?

Bakait egy epidemikus nyavalya szülte, mely most kezdődik a városokban.

Dobó pedig egy már elmúlt betegség utólázának tünete.

Sehogy sem egészséges állapot tehát, hogy e két ember szerepel Szegeden.

Vigasztaló a dologban csak az, hogy sokáig úgy sem szerepelhetnek.

Dobó olyan, mint a szivarszopóka, csak addig fehér, míg a füst át nem járja.

Bakai pedig olyan, mint a szivar; úgy elszívódik, hogy csak a hamuja marad meg.

A csutkájára, legfeljebb az utcza-gyerkőcz gyújt még rá: a hamuja pedig jó lesz fogtisztító pornak a „városházi klikk” számára.

SZEMZŐ GYULA.

Hasonlít a mesebeli sárkányhoz, aki mindennap hét szűz hajadont evett meg früstökre.

Ezenkívül nem hasonlít semmihez és senkihez.

De a sárkánynyali hasonlat is csak olyan, hogy ha nem a sárkány falta volna föl a szüzeket, jobban hasonlítana a szelíd bárányhoz, — mely harmatos zöld füvet legel.

De nem; hisz ő nem a saját eszméivel táplálkozik!

Hogyan lett képviselő, azt csak a zombori pineze mondhatná meg; hogyan lett biztosi tanácsos — annak sincs története. Az egyesült ellenzékből is kellett kinevezni valakit, s miután Beniczky Ferencz nem akart Szegedre jönni, hogy hogy nem, Tisza Kálmán szeme Szemző Gyulán akadt meg.

Szemző Gyula elfogadta a tanácsosi állást, mert ő neki tökéletesen mindegy, akár Budapesten hallgatni, akár Szegeden hallgatni.

S az a különbség mégis csak meg van, hogy ott öt forintért, — itt meg tizenöt forintért hallgat az ember.

Csendes, jóakaratú ember, aki nem mosatja és varratja ugyan ingeit Parisban, mint Gorove István,

hanem a hazai mosónőkkel és varrónőkkel, — de azért tökéletes gavallér az utolsó gombig.

Járása méltóságos, kimért és olyan lassú, mintha már előre praedestinálva lenne, hogy nem jut messzire.

De ő nem is akar messzire jutni.

Meg van tökéletesen elégedve azzal is, ha szavazáskor neve a „nem”-mel szavazók között nyomtatva jelenik meg a lapokban.

Vagy azt sem bánja, ha az a b s e n t e s e k között is: mert az a kevés dicsőség, amennyi neki kell, mindenütt megterem.

S neki tetszik az, hogy aki e nevet hallja:

S z e m z ő Gyula, — tűnődve kérdi önmagától:

Vájjon ki lehet az a Szemző Gyula?

A „győri Takács-eset” óta semmi sem lehetetlen többé a világon.

Megeshetik, hogy Szemző Gyula is szerepelni fog még.

Sőt Grommon Dezső sem lévén örökkévaló, történhetik, hogy Szemző lesz a Bács-Bodrog megyei főispán.

Titkos gondolatai közt ott is szerepel e néma vágy.

Képviselői mandátuma tehát arra nagyon jó, hogy odafönn megszokják arczát a kormánykörök, odahaza pedig elszokjanak tőle.

Hogy az egyesült ellenzék melyik árnyalatához tartozik, az egykori dissidensek híve-e vagy a konservativeké, azt voltaképpen kitalálni nem lehet.

Egyelőre tájékozásul annyit, hogy se nem hordott, se nem hord monoclit.

Vannak dolgok, amik ha igazak is, mégsem valószínűek, ilyen például, hogy Horváth Gyula röpira-

tokat írt, és ismét olyanok, melyek ha nem igazak is, még is valószínűek, ilyen például, hogy Szemző Gyula is ad valamit magára.

Ha Szemző Gyula ad magára valamit, akkor ő végtelenül hálás lehet Tallián Béla és Bakai Nándor iránt.

Az ő példájukból pedig e l n é z ő én irántam — amiért fény helyett csak árnyat konstatáltam benne.

Mert Tallián Bélán bizonyul be, hogy nem mindig az igazi érdemé az elismerés s Bakain, hogy nem mindig a tevékenység a leghasznosabb.

Máskülönben Szemző Gyula egyike a legszeretetreméltóbb embereknek, akit mindenki becsül és tisztel, komoly, férfias és nemes gondolkozású.

Szegeden nem sok vizet zavart, működéséről nem tudunk egyebet, mint azt, hogy egy nagy szüretet rendezett, a királyi biztosék számára, Zomboron.

Különös érdeméül fölhozható, hogy a „Függetlenséget” járatja, — de nem ír bele.

A színházba szorgalmatosan jár — de az előadásra nem figyel.

Legfontosabb mozzanat életében, hogy egyszer minden ok nélkül leborotváltatta a szakállát.

A zomboriak nagy változást jósoltak e változásból. De semmi sem történt.

S a zomboriak ezt sem bánták; Szemző már hozzá szoktatta őket a c s a l ó d á s o k h o z .

Még csak azt jegyezzük meg róla, hogy a „fekete ház”-ban lakik, s hogy gyakran mereng, ábrándozik az ablaknál.

Az úszó felhőket nézi . . . . amint összemomolyodnak, a végtelen világűrt, mely kibékíti önmagával.

A merengések egy ilyen perczében, midőn gyémánt gyűrűjével álmodozón zörögtette az ablak üvegét, kedélyesen szólítja meg egyik kollégája:

— Miért nem karczolod rá a nevedet?

— Minek? — kérdi megrezzenve Szemző.

— Hadd tudja meg az utókor, hogy te is Szegeden voltál.

KOMJÁTHY BÉLA.

Van valami rejtélyes az ég alatt és a föld fölött, amibe a tudomány bele nem hatol, amit az elme föl nem érhet, ahova a tudat mécsének fénye nem világit, van valami megfoghatatlan, megdöbbentő, hogy miként lehetett Komjáthy Béla nevezetes ember?

Pedig ő az, nevezetes ember, capacitás a szélső balon, renomírt ügyvéd, publicista, kitűnő jurista, hires demokrata és nagy gentleman. Azaz mindenki annak tartja s ez a tudatom mint valami clumi köd terül el terebélyes alakja fölött s remegésben tartja a fölületességet, gúzsba kötve a kételyt, lánczon a harapós irigységet.

Már két országgyűlés óta ül ott a házban s abból az anyagból van gyúrva, melyből az örökös képviselők. De ha véletlenül kimarad, bizony nem esik nagy kár miatta.

A csillag-rendszer járni fogja a maga útját, a mező azontúl is hol fakó lesz, hol zöld, a parlamentek „igen”-je „nem”-je belezúg az események folyásába, a csaták vérvilágába, de Komjáthy nem fog hiányzani seholsem: ő, kinek alakja annyi iirt betöltött, nem fog hagyni semmi űrt maga után.

Azt mondja Eötvös Károly, hogy Komjáthynak legkomolyabb tanulmánya az ő adomái.

Horváth Gyula meg azt állítja Rónay Béláról, hogy annak egy-egy jó mondása többet ér huszonöt Komjáthy-adománál.

Már most tehát csak a Rónay jó mondásait kellene ismernünk, hogy következtetést vonhassunk a Komjáthy tanulmányaira.

De én Istenem! — mikor Rónay Béla mindig éppen akkor hallgat el, mikor a jó mondásai következnének.

Mióta Pálfy Ferencz lett „helyettes jó öreg”-gé Szegeden, azóta Komjáthy az egyedüli „táblabíró” a Tisza Lajos udvarában.

Egy reministentia a negyvenes évekből . . . egy czifra tarsoly a „fokos fénykorából”, melyet a hazafiúi etiquette kedvéért akasztott a belügyminiszter a királyi komiszárius nyakába.

Az emberek azt hitték, hogy az a tarsoly európai eszmékkel van tele. A királyi biztos is azt hitte.

Pedig a tarsolyban csak mogyoró volt — a Csernátony-féle lyukasfajta.

Aki még nem látta Komjáthyt, az nézze meg a nemzeti színházban VI-ik Henriket és látni fogja Falstaffban nem Szigethyt, de Komjáthyt.

Aki pedig nem evett lyukas mogyorót — az rendeljen magának foghagymás rostélyost majonaissel keverve.

S az is Komjáthyt fogja élvezni.

Miután, daczára ellenzéki voltának, belépett a biztosi tanácsba, nem lehetek iránta szelíd.

S igazságosnak kell lennem, hogy szelíd ne lehessek.

Pedig Komjáthy épen mert ellenzéki ember, ahhoz van szokva, hogy tenyerén hordja a közvélemény. úgy is van, csakhogy maholnap satyra lesz e tenyéren hordás is. És jóformán csakis olyan értelemben fogja azt elmondhatni, mint a haldokló Uhland, kit egyik barátja éppen akkor látogatott meg, mikor beteg-ápolónői egyik ágyból a másikba helyezték át.

— Hogy érzed magad öregem? kérdé a látogató.

— Nos pompásan . . . monda keserű humorral. Amint látod, még mindig tenyerükön hordanak az asszonyok.

A közvélemény tenyere is olyformán mozog már Komjáthy alatt, mintha egy nagyot akarna ütni rajta.

És Komjáthy érzékeny ember, akinek ez nagyon fog fájni. Túlságos érzékenysége és hiúsága a két legnagyobb hibája, amik őt abban akadályozzák, hogy valaha számottevő államférfiú lehessen.

A külsőségek folytán emelkedett, a külsőségek közt fog mozogni örökké, s a külsőségek fogják megölni. Ez az ő fátuma.

Mint a planéta, mely más égi testektől nyeri fényét, ő is a Verhovay által ráöntött fényben úszik. Ez az ő szerencsétlensége.

Saját erejéhez hozzá nem nyúl, érzi, hogy van ereje, de nem tud vele bánni; tartogatja, mintha gazdálkodni akarna vele, és nem jön rá, hogy az erőt megnöveli a minden más egyebet elkoptató használat. S ez az ő gyengesége.

Itt a szép alföldön hallottam. Egy szegény szegedi parasztasszony mondta: „elpusztul az a ház, amelynek pávája és jegenyefája van.”

Tisztelettel kaptam le fejemről a kalapot, úgy hátba ütött ez a mondás. Szegény parasztasszony de okosat mondtál!

Századok baját, hibáját festetted le egyszerű szavaddal. Kerkápoly professor minden tudománya csak félig ér ennyit.

A magyar luxus-gazdálkodás elleni népies szólam ez, átgyúrva izmos képbe.

S e kép amint tovább átviszszük, mindenhova beilleszthető, még a képviselőházba is, ahol az úgynevezett „luxus kapaczitások” a nem gyümölcsöző talentumok vannak túlsúlyban.

Ezek közzé tartozik Komjáthy Béla is. A jegenyefák és pávák közzé.

Természetes eszét juxokra használja. Vannak eszméi, de ő azokból theoriákat farag, s theoriái mint valami birkózó medvék, egymást gyűrik le, amint sűrűn változnak, de e theoriák egyikébe sem kivan életet lehelni, forr mindig, de nem azért, hogy kiforrja magát, hanem hogy a saját privát passiójára mindig forrjon.

A vére kék, nagyobb arisztokrata Tiszánál is, undorodik a demagógiától, s mégis jól érzi magát pártjában, mert nem néz le a viz fenekére.

Fiatal ember még, alig harminczkét éves. Azért is hagyta magát olyan hirtelen elcsábbíttatni az által a szép istenasszony által, akinek „Népszerűség” a neve. Pedig ha jobban nézné, megláthatná, hogy biz annak nagyon szeplős az arcza.

Az istenasszony csak úgy véletlenül botlott bele Komjáthyba — mert éppen Verhovayhoz állott közel; a kassai toaszt ügyben ő védelmezte.

Komjáthy tehát azért lett népszerű, mert egy védbeszédet tartott.

Egyszer aztán az történt, hogy Mileticset elfogták. Az is Komjáthyt kérte föl védelemre. El nem Fogadta.

S ekkor Komjáthy azért lett népszerű, mert nem tartott védbeszédet.

Íme hogy azért is lehet érdemeket szerezni, amit nem tesz az ember!

Hja! Tudni kell eltalálni!

* *

Az esetlegesség és a jó szerencse vette föl aranyos szárnyaira. (Nem is bírná valamelyikük egyedül.)

A legutóbbi szomorú esetnél még a téli kabátja is nevezetes lett. A szegény Verhovay vérborított testét azzal takarta le, mikor a párbaj szinhelyén összeesett.

Azóta az a kabát is nemzeti ereklye.

És hiába, Komjáthy van benne a kabátban.

Az országos dolgokban Komjáthy a coulisák embere. Tagja a Verhovay, Szalay, Mednyánszky ligának. S ha valaha Verhovay-kabinet lesz, övé lesz az igazságügyminiszteri tárcza, ha ugyan be nem elégszik mindenkorra azzal a tizenkét tárczával, amit mint biztosi tanácsos innen fog elvinni emlékképen a kollégáktól.

A coulissák mögött nagy dolgokat szó Verhovayval. Zászlót szeretnének kibontani, melyre a párt puriflcátiója volna fölírva, — de attól félnek, zsebkendő' lesz belőle, ha kibontják. Többségről álmodnak, s alusznak, hogy álmodhassanak.

Es mégis az intentió nemes és dicséretre méltó. Kérdés, van-e elég erejük a kivitelhez.

Nincsenek tisztában az eszközökkel.

Ha a függetlenségi párt arra kell, hogy az utókor számára megőrizze nemzedékről nemzedékre Magyarhon függetlenségének eszméjét a maga szűz tisztaságában egész addig, míg üt az óra, s fehér galamb csőrében hozni fogja a függetlenség zöld ágát; vagy míg üt az óra, amikor át kell adni ez eszmét újra

földből nőtt hadseregek lobogóira; ha erre kell a függetlenségi párt, akkor jobb, ha kicsiny, de válogatott párt ad életet ez eszmének a parlamentben, akkor nem szükség kerületről kerületre járni s csellel, fortélylyal minél több egyént (bárminők legyenek is azok) hozni be a függetlenségi párti padokba.

Vagy pedig az a czél, hogy most mindjárt többségben legyen a szélsőbal, s ez esetben nem szabad űzni e merev politikát, mely kizárja a kormány képességet, s mely többségre találva bizonytalan kimenetelű zavaroknak vetne ágyat.

Komjáthyéknak majoritás kell. És pedig kell minél előbb. Arra törekszenek, mert nem hiszik hogy elérik. Ők komolyan csak a párt szaporodást kívánják, hogy szerepelhessenek.

S a párt purificatiója is csak a párt tekintélyének emelése végett képezi törekvéseiket. A párt tekintélyével az övék is emelkedik.

Hogy a nemzet sorsának forgandó kereke ebbe a vágányba zökkenjen bele, arra nem iparkodik a Verhovay-Komjáthy liga, mert akkor azon törnék a fejüket, hogy a „függetlenségi párt" programmját mindenekelőtt kormányképes mezbe öltöztessék.

Csakhogy akkor el kellene felejteniük a Komjáthy kedvencz nótáját, melyet a palóczoktól kölcsönzött, s melyet a népszerűségről énekel:

Vasas kocsin járok én oda . . .
Vasas kocsi, réz a, réz a szögeji,
Feteklik a rózsám szemeji.

Ha nem vasas kocsin rohannának a népszerűség után, lassabban érnének ugyan oda, de aztán elmondhatnák, hogy „helyén vagyunk."

*

* *

Komjáthyról kevés rosszat lehet mondani, de jó tulajdonsága épen nincs. Még az az egy sem, hogy nem journalista. Bele-bele kontárkodik ebbe a mesterségbe is, s amit az országgyűlésen elhallgat, a sajtóban potyogtatja el.

Pedig sokkal jobb lenne ránk nézve is, rá nézve is, ha azt mondaná el az országházban, amit a sajtóban elhallgat.

Szokásaiban semmi sem zavarja meg a világon. Boldog ő pipái, kostökei között. Kevélyen fut át szeme jogi bibliothékáján, melyben van egy néhány raritas és antiquitas is, s amint kinéz könyvtárszobája ablakán a ködben úszó budai hegyekre, nagy füstmacskákat eregetve száján, el-el mereng azokon a boldogtalan embereken, akik azokat a könyveket valamikor el is olvasták.

S ilyenkor kedélyesen pödri bajuszát és ravaszkásan mosolyog.

*

* *

A szegedi királyi biztossághoz a szélsőbal részéről ő és Bakai neveztetett ki a tanácsba.

Sok remény fűződött Komjáthyhoz.

De Komjáthy szerencsétlenségére megpillantotta itt a Tallián Béla fehér kabátját Rónai Bélán, máskor pedig a Rónay Béla fehér kabátját Tallián Bélán s így kiáltott föl:

— Viseljük az egymás kabátját.

S azóta Komjáthy Béla is a többiekkel egyszínű ruhát öltött, s egy csöppet sem látszik meg rajta hogy szélsőbali.

Ő úgy fogja föl a dolgot, hogy itt utóvégre is nincsen politika, s ebben igaza is van, s hogy a gavalleritás azt követeli, ne vessen gátat a királyi biztos intentiónak, — és már ebben nincsen igaza.

Magában véve az, hogy a különböző országgyűlési pártárnyalatok illő arányban vétettek föl a biztosi

tanácsba, mutatja, hogy az opponálás nincs kizárva; egészséges élet valamely testületben oppositió. nélkül nem lehet.

De különben is laza fölfogás, hogy a királyi biztost az opponálás akadályozná valamiben: a törvény gondoskodott arról, hogy minden akadályon egyetlen tollvonással túltegye magát.

Az oppositió arra lett volna hivatva, hogy Tiszának eszméket adjon, s az ő eszméi is mintegy keresztül szűrődjenek rajta. De Tiszának hiányzott ez az eszköze s valóban sokszor fölkiálthatott volna Richárddal (kivált, hogy Bakai is mindenre igent mondott.)

„Egy országot egy ellenzéki szóért."

És Komjáthy meghallotta volna Tisza szavait és nem mondta volna, hogy

„Itt vagyok én."

Miért hallgatott Komjáthy? Talán azért, mert semmi mondani valója sem volt.

Lehet; de csak azért nem volt mondani valója, mert nem gondolkozott, mert pihentette az eszét, s beállott „kéz"-nek.

És nem gondolkozott azért, mert ő egy Komjáthy s mert Tisza Lajos egy Tisza. Egyik is úr, másik is az; perfect gavallérok, akik ugyan ellenfeleknek vallják magukat, de egymáshoz közel éppen mert ellenfelek, kellemesek igyekeznek lenni egymásnak. Ez a r a i s o n !

S ez a r a i s o n a mi megölő betűnk még; sok ennél nagyobb dologban is, ez az oka az országgyűlési merev és ferde pártállásoknak, ez alkotmányos életünk nehézkességének, s még a corrupciónak is. A raison, mely megköveteli, hogy hű államtitkárja hibái fölött szemet hunyjon Tisza Kálmán, a raison,

mely megkívánja, hogy Szapáry, Trefort sat. el ne ejtessek, a raison, mely azt diktálja, hogy akivel elindultunk, azt el ne hagyjuk.

Pedig- mi nem g a v a l l é r o k a t akarunk, ha-nem p o l i t i k u s o k a t, nekünk államférfiak kellenek és nem gentlemanok. Jó azoknak a turf is.

Komjáthynak vagy voltak eszméi a város al-kotáshoz, vagy nem.

Ott voltak, mért nem mondta el okét, mért nem igyekezett azokat hullámzásba hozni, s megkísérteni az érvényesítést?

Vagy nem voltak eszméi a város alkotásához és akkor minek fogadta el a tanács-tagságot?

Ez alternatíva. Nincsen alóla kibúvó.

Mert a mameluk képviselő vállalhat hivatalt; őt megilleti a — j u t a 1 o m.

De az ellenzéki embert idegen táborban csak a munka menti.

TALLIAN BÉLA.

Tallián Bélának csak születni volt nehéz. A többi azután könnyen megy neki. Serkedező bajuszszal lett szolgabíró, ugyanezzel a serkedező bajuszszal biztosi tanácstag, s nem volt rá más jogczíme, csak az a serkedező bajusza.

Torontálmegyének ő a legreményteljesebb szülötte, s úgy lehet nemsokára alispánja.

S ezzel van leginkább constatálva Torontál vármegyében az ínség.

Mikor Tisza Kálmán a biztosi tanácsot szervezte, a pártárnyalatok szerint, hat képviselőt kívánt abba beilleszteni a miniszteri tanács s három szakértőt.

E három szakértőnek került be Dobó, Tallián és Rónai Béla.

Hogy a tudomány és ismeretek melyik ágában szakértő Dobó, Rónai és Tallián Béla, azt eddig halandó embernek kisütni nem sikerült, de hiszen talán épen azért lettek ők biztosi tanácstagok a szakértelem révén, mert a tudományukat tudták gondosan elrejteni a külső világ szeme elől.

*

Tallián Béla kinevezése azonban nem okozott méltatlankodást a közönség közt, mindenki belenyugodott, mert Tallián Béla szeretetreméltó fiatal ember,

akinek jó modora van. Még akarva sem tud ellenségeket szerezni.

A szertelen elbizakodás, lényének egyik alapvonása, mélyen elrejtve a hamu alatt ég. — Azt nem veszik észre laikusok.

Azonfelül érdemei is voltak. Az árviz alatt erélyesei viselte magát új-Szegeden. A menekülök közt nagy rendet tartott, s az élelmezés körül ritka buzgalommal ügyeskedék. S általában egyike a jobb modern szolgabíróknak.

Nem hord czifra sallangos dohányzacskót s nem szí ezüst kupakos tajtékpipából, hanem — czigaretlizik.

Ruháit részint Ugrón Gábor, részint Podmaniezky Frigyes mintájára varratja.

A gomblyukában többnyire virágcsokrot visel, s zsebében czímeres zsebkendőt kikandikáló csücsökkel.

Férfi társaságban hallgatag: ritkán szól — de nem elég ritkán.

Jellemzésül még annyit, hogy majd minden kéthétben fotografíroztatja magát, s ilyenkor villogó szemekkel tekint bele a camara obscura éjjelébe s alázatosan mosolyog, mert azt hiszi, hogy az v a l a m i c s o n t o s m a m e l u k feje — be l ü l r ő l.

Míg végre kikerül onnan a saját feje — kiviilröl.

Tisza Kálmán egyébiránt azt tartja, hogy Tallián is jó m a m e l u k - p a l á n t a.

S sietett őt elültetni a saját kertjébe.

De nehezen marad ott. mert természete úgylátszik könnyen megtűri a különböző talajokat.

Mondják, hogy alispánná leendő megválasztása esetén Tisza Lajos már ki is szemelte utódját — Rónay Jenőben.

Ami elég eredeti gondolat tőle: mert egy Rónay igen kevés a biztosi tanácsosi teendőkhöz.

Kettő azonban, félek, sok lesz.

De nem azért kevés egy, mintha még egy másik is kellene és nem azért lesz sok a kettő — mintha egy harmadiknak is nem hagyna elég tenni valót — „egy” helyett.

Haját fején középütt elválasztva viseli, kezén karperecz csillog, s erről mindenki azt hihetné, hogy „n ő n e m ű”, ha a tanácsülésekben a legfontosabb kérdésekben ki nem tűnnék, hogy „semleges.”

Semlegességét gyengesége okozza.

S e tekintetben hasonlít Jankovichhoz, azzal a különbséggel, hogy Tallinn m é g gyenge, Jankovich pedig már gyenge.

Míg Pilich be nem jutott a tanácsba, addig Tallián volt ben a legszebb, most azonban csak a legszolidabb.

Pillich pedig úgy jutott be a tanácsba, hogy valaki egyszer beárulta a királyi biztosnak, miszerint valahol nagyon élesen megtámadta a biztost és embereit. Elmondott rájuk minden roszat, amit csak össze lehet szedni egy kalap alá.

Tisza Lajos mosolyogva jegyzé meg:

— Megindító ragaszkodás! Mihelyt üresedés lesz, mindjárt kinevezem.

— Hogyan, kegyelmes uram? kérdé meghökkenve egy udvari úr.

— Úgy, hogy Pillichet ismerni kell. En már informálva vagyok. Soh'sem úgy beszél ahogy érez.

Ezt pedig azért hoztam elő, hogy fölemlíthessem mennyivel önállóbb Tallián, ki mindig úgy beszél ahogy érez.

S úgy érez, ahogy Tisza beszél.

A biztosi tanács üléseiről jegyzőkönyveket is vezetnek. Ártatlan mulatság- ez, a hosszú délutánok eltöltésére.

Egyszer egy ilyen jegyzőkönyvbe külön votumát kívánta Komjáthy fölvétetni.

De már ezt nem engedi Horváth Gyula. úgy is régen csépelt már agyon ellenzéki vágyakat. Gusztusa jött tigris húsra, s heves spieselés után leszavaztatta Komjáthyt. Amint hogy nem is arra való a hiteles jegyzőkönyv, hogy abba az legyen beirva, ami történt, mert hiszen arról van anélkül is elég tanú, hanem az legyen benne, ami nem történt.

A jó Tallián Béla szíve megesett Komjáthy vereségén s méltatlankodva monda:

— Ugyan már miért ne Írhatná be? Csak is ott maradhat az meg örök titoknak — hogy külön voksolt!

Ha megtörtént, ez volt eddig Tallián Bélának a legjelesebb szónoklata.

Tallián Béla tagadhatlanul kiválik a gentry fiatalsága közül, ha nem is az esze által, de ami ezzel nagyon fölér, igyekezetével, szorgalmával jellemével és komolyságával. Mind megannyi kitűnő tulajdonok, amikhez ha hozzáveszszük jó hangzású nevét, vagyonát, szereplése már ily fiatalon is indokolt s kétségkívül szép jövő áll előtte.

Fő dolog, hogy könnyen szerzett sikerei el ne szédítsék, mert a közpálya még azoknak is, kik nagyobb előnyökkel lépnek arra, nagyon göröngyös út. Ezer éles tüske vérzi meg lábukat.

Talliánt a s z e r e n c s e vette szárnyaira .... ő még eddig mindig csak r ö p ü l t. Hanem végesvégig ritka halandó utazik a nagyság felé ezen a forsponton.

Ha egyszer ő is lemarad arról — majd akkor lássuk m e k k o r a e m b e r.

Eddig két érdemkeresztje van, de igen kevés érdeme arra nézve, hogy soha se legyen érdem-keresztje.

S ez a legnagyobb baja.

Mert mi lesz a nemzetből amelynek már ifjúsága is conservativ, s a hatalom fényénél melegszik?

TISZA LAJOS.

Hárman vannak testvérek. Kálmán túlságos sovány, László túlságos kövér, Kálmán fösvény, László tékozló, Kálmán okos ember,. László nem. Kálmán nagybirtokos, László k i s b i r t o k o s .

Mindenben ellentétek. A harmadik testvér, Lajos. egyikhez sem áll közel. Ő az arany középszerűség.

S nekünk főleg ő vele van dolgunk.

*

* *

Nem akarok vele foglalkozni mint államférfiúval, arra nagyon kevés anyagot nyújt, sem mint volt miniszterrel. Az csak vendégszereplése volt . . .

A miniszteri tárczához azért jutott mint Deák-párti képviselő, hogy a Kálmán vezérlete alatt álló ellenzék akkori heves támadásai szelidíttessenek a eabinet erősítése szempontjából. S így lehet a gyen-g e s é g is jó helyen alkalmazva erő.

Mint miniszterről nem beszéltek semmi jót, jele, hogy a z e l ő t t nem subventionált lapokat, és semmi rosszat, jele, hogy nem követett el nagy dolgokat.

A fusio után, a Tisza Kálmán személyi pártjához csatlakozott ő is, és mamelukja lett a bátyjának.

Különben igazi gentleman, sportsman és nőhódító. Múltja gazdagabb pikáns kalandokban, mint komolv törekvésekben.

Gőgösebb ember a két Tiszánál alig van Ma-

gyarországon. Kálmán a Telekyek összes nagy, László összes rósz tulajdonait örökölte, Lajosban ami jó van, az a Tiszáké: a szorgalom, a szívósság és becsületesség.

A Telekyek tulajdonaiból neki nem jutott semmi.

De nekünk semmi közünk a régi Tisza Lajoshoz, kinek életfonala szép asszonyok hajszálaival van összegombolyítva, ki legfeljebb a nemzeti kaszinóban volt számottevő egyéniség, ki duellál, lovagol és részt vesz a megyeri rókavadászatokban: mi a szegedi királyi biztost keressük benne.

Beösmerjük, hogy szerencsés volt a kormány választása legalább szegedi szempontból.

Ismétlődött annak a kalapnak a története, amelyikhez minden fej kicsiny volt.

Mi szegediek voltunk végre az a nagy fej, amelyre Tisza Lajos éppen ráillett.

Mi is jól jártunk Tisza Lajossal, Tisza Kálmán is jól járt velünk, mert csak így adhatott tul a kalapon; ez éppen öcscsének való hivatal; olyan uri, mintha miniszterség lenne, de könnyebb.

Legalább arra könnyebb, hogy dicsőségesebb legyen.

Amint Tisza Lajos betette a hibát Szegedre. egyszerre új élet fakadott a romok között.

Egész kis állam, status a statusban keletkezett.

Legio hivatalnokból áll a biztosi apparátus. Es ezek az urak folyton dolgoznak.

A finn mesék hősei végeznek olyan dolgokat. hogy az apró kása közül kiválogatják a mákszeme-

kct, amiket megint összekever valami rósz szellem. Nincsen annak czélja, vége . . .

A királyi biztos lejött, de terv nélkül, aminthogy nem is jöhetett le másképp, mert mikor Szeged rekonstrukcziója a nemzeti közvélemény pressiója alatt beledisputáltatott a miniszterelnök fejébe, ö is a régi kitaposott nyomra lépett, hogy majd szerez Szeged számára egy kölcsönt és egy királyi biztost. A többi aztán megy magától.

S a kettő közül meg is szerezte először a könynyebbiket, a királyi biztost.

Az idejött gondolkozni, töprengeni, — holott tere m t e n i küldték ide.

Legalább így fogta föl a biztossági intézményt a kormány és országgyűlés, midőn a biztos mellé rendelt tizenkét tagú tanácsnak nem adott befolyást. Itt egy embernek kell gondolkozni, határozni és parancsolni. A diktátor szerepköre ez. S a diktátornak tudni kell mindent.

De a diktátor nem diktál semmit. A tollat rágja, virraszt, hogy gondolkozhassak. S a gyertyának, mely íróasztalán ég reggelig, sok hamva marad, de gondolatnak árnya sem.

Hatalma nagy, mert fivére a miniszterelnöknek, de kötelezettsége is nagy éppen ezért. Az egyiknek nem veheti hasznát, ha nem felelhet meg a másiknak.

A lassúság átka ül a háta mögött, mint ahogy a sötét gond Horác lovagjának nyergében.

Hogy e hosszas habozás és sokat ártó lassúságot megérthessük s annak okait és hatását mérlegelhessük s általában, hogy a Tisza Lajos működésébe bepillantást vethessünk, szükséges előbb megösmerkedni a szegedi viszonyokkal, s e végből Bakai Nándort szellőztetni kissé.

Bakai már régen kereste Szegeden a hírnevet és dicsőséget. Nehezen jutott hozzá.

Legelőbb egy billentyűt nyomott meg: ez a hizelgés hangja volt, lágy, édes, suttogó. A népszerű emberek kegyét hajhászta. Úgy akart a magasba emelkedni, mint az ökörszem: a mások szárnyai alatt. Osztrovszky és másokba kapaszkodott s természetesen ezek Deákpárti libériáját viselte.

De ezen az úton nem boldogult.

A Deákkorszaknak nagyon talmi ember volt.

*

Akkor hát megnyomott egy másik billentyűt. Recsegő ellenzéki hang. mely leperegtette a bihari j)ontokat, mint a werkli. Tisza-Ghyczypárti lett. De itt sem boldogulhatott.

Tiszának még akkor nem volt szüksége mamelukokra, csak f é r f i a k r a.

Bakai ekkor megnyomott egy harmadik billentyűt, s fölhangzottak a Rákóczy-induló accordjai. Bakai a függetlenség hőse lett, ki a németek vérét szomjúhozza. Neki országgyűlés kellett a Rákoson, király. aki csárdást tánczol a Hortobágyon, miniszter, aki bruder Schaftot iszik a napszámosokkal. Egyszóval minden kellett, ami sallangosan hangzik, kellett neki az arany bulla és nem kellett neki a pragmatica sanctio.

De hát ő még úgy sem kellett senkinek.

Fogta hát magát és még följebb hezitált, szélsőbalibcSl republikánus lett, Elkezdte emlegetni a debreczeni országgyűlést. olvasott valahol valamit a kommunismusról. fölült erre a paripára s hirdette a demagógiát tele szájjal.

De hát a fáfiún leleményes, arra kellett ébrednie. hogy még az elvtársai is idegenkednek föle. A ház

három „republikánus” tagja: Mednyánszky Árpád. Szalay Imre és az öreg Kállay Ödön idehozta ellene a szelid mérsékelt Tors Kálmánt, nehogy ilyen republikánus jöjjön be a parliamentbe.

Mindenki kétségbeesett volna e sikertelenségen s visszavonult volna, csak Bakai nem. Az ő fortepianóján volt még egy ötödik billentyű is.

*

Megnyomta azt is.

Ott volt előtte az iparos-osztály, kivált Szegeden nagy lendületet vett mozgalma.

E mozgalom üdvös volt. mert az ország- által kijelölt irányban indult.

Nemzeti törekvések tükröződtek vissza a szegedi iparosok nyüzsgésében.

Egyesültek, hogy tömörülve legyenek s az egyesülés czélja saját iparérdekeik kiismerése volt: mert esak ha ösmerik, akkor juttathatják azokat érvényre.

S e nagy nemes eszme, mely kiváltképen itt ápoltatott Szegeden, mely betölti a műhelyeket, mely kihangzott a pöröly és kalapács ütésekből, mely majdan forrásává lehetett egy nemzet jólétének, e nagy eszme alá lett aknázva.

Rakni úr a politika puskaporát csempészte be a műhelyekbe s elméje kohaján addig csiholt, míg szikrát kapott s légberöpült a valóságos czél; csak a füstje maradt meg, hogy osztály mozgalomban lyukadjon ki.

A gondolkozó emberek a fejeiket csóválták.

Hát hitte azt valaki, mikor az iparos érdekek gyámolítását tűzte ki zászlójára ország, kormány hogy az iparosok abban fogják látni az ipar haladását, h a ő k i n t é z i k a k ö z ü g y e k e t?

Bizony senkisem; mint ahogy mi most nem gondolunk arra, hogy gróf Apponyi Albert vegyen mértéket a kabátunkra.

Nagy, tévedés ez, nagy eszmezavar ami a szegedi iparos köröket betölti. Nekik, kiknek annyira szívükön feküsznek az iparérdekek, nem súgta meg valami, hogy azokat veszélyeztetik, ha az iparérdekek köpenyegébe békát csúsztatnak be?

Mert azt a köpönyeget aztán ki is porolhatja a rászedett ország, hogy valahogy ne legyen többé béka benne.

És kiszedte rá az országot?

Az iparosok?

Nem.

Az iparosokat szedte rá Bakai.

Lassan, észrevétlenül közeledett hozzájuk, mint a kígyó. Legelőbb is elfordítá őket természetes vezéreiktől, majd elfordítá őket azon útról, amelyen eddig haladtak.

Programmjában kimondta, hogy ellensége mindenféle arisztokracziának, még az é s z a r i s z t o k rácziának is.

Éljen az esztelenség!

S az iparosok visszamondták:

Igaz! Éljen Bakai!

Meg lett az, amire vágyott, bejutott a törvényhozásba s hogy ő oda bejusson, meghurczolva kellett oda löketni a veszedelmes mozgalmak lajstromába ama czélnak, mely az ipar gyámolításában kulminált, s mely ott ragyogott jobbról, balról, minden zászlón.

Az ötödik billentyű megnyomása használt tehát Bakainak, hanem ártott az iparosoknak és Szegednek, mert annak az ötödik billentyűnek olyan volt a rugója, hogy kipattantotta az osztályok szerinti sorakozást.

Ily viszonyokat talált Szegeden Tisza Lajos. Az intelligentia szétszakadva, saját egyéni érdekei szerint csoportosul. Egy része, kivált az ügyvédek majd a néppel, majd az iparosokkal tartanak, amint ebből vagy abból az osztályból nyerik klienseiket, sőt maga a főispán mind a kettővel kokettírozik egyszerre.

Sehol a világon nem találhatni elkényeztetebb alsó osztályokat, mint, itt, s sehol erőtelenebb, elnyomottabb intelligentiát. A tekintélyek kora itt járt csak le igazán, mert nincs egyetlen olyan kiváló személy, ki csak öt biztos követőre számíthatna valamely politikai vagy társadalmi actiónál, csak azért, mert ő áll az actió élén. Az egyéniség súlya elvész; s enelkül az erő nélkül nem képzelhető egészséges élet, de még kevésbé mozgalom.

Az intelligentia nem párt, hanem csak néhány apró klikk, melyek örökké váltakoznak, az iparosság, és a nép ellenben egyletekben és népkörökben egészszé tömörödik, az egyesülés bizalommal és erővel tölti el, s ő tudja, érzi ezt, s nem akar osztozkodni a hatalomban, nem akarja magát vezettetni engedni, hanem magához ragadja a vezérszerepet.

Ily viszonyok mellett nehéz volt a Tisza Lajos szerepe. Az adott hamis helyzetek közt minő álláspontot foglaljon, hova csatlakozzék, kinek kedvezzen, vagy ha kedvezni nem akar, miként egyeztesse össze az ellentétes érdekeket?

Tisza hirtelen lelkiismerte a helyzetet. Bevonult a Zsótér házba, hermetice elzárta magát mind a három osztály elől s csak az ablaküvegen keresztül nézett le a nagy chaosba.

* *

Különben is szomorú traditiói voltak a királyi komisszáriussáo'nak Szegeden . . . Mint valami fekete árnyék, úgy húzódott itt át az emlékezeteken Ráday.

A királyi biztosról intézkedő törvény, habár nem függesztette is föl a municípium és tisztviselőinek ha-

táskörét, de mégis úgy bánt el azzal, mintha mondaná: „félre bokor, erdő jött helyetted.”

Csupán maga a municípium első hivatalnoka: Dani főispán maradt meg önérzetesnek, kevélyen mutatva rá a törvény egyetlen paragrafusára:

— „Ebben gyökeredzik az én hatásköröm.”

S ez a paragrafus azt tartalmazta:

„a *főispán ezekben és ezekben a dolgokban a királyi biztossal egyetértőleg, illetőleg annak utasítása szerint jár el.”*

Minden hatalom Tiszánál öszpontosult. S amint végig tekintett a Zsótér-ház első emeleti ablakaiból a messze nyúló romokkal tarkított város fölött, lelkét XIV. Lajos kevélysége ringathatta.

A legelső impressió az volt, hogy vagy Tisza Lajos fog érdemtelennek bizonyulni állására, vagy Szeded városa, lesz érdemetlen Tiszára, mert Tisza Lajosnak kétszer könnyebb volt nagy hibákat elkövetni mint másnak, azért, mert a Kálmán testvére, de kétszer nehezebb volt Szeged elismerését kivívni mint másnak, azért, mert a Kálmán testvére.

De a legelső impressió csak a körülmények számbavetése volt s az is csak hozzávetőleges; az idő kivetkőzteti alakjukból még a számokat is. s az eredmény letörli mint a szivacs a találgatásokat.

Szeded akkor nagyon hetei? volt. S senki sem türelmetlenebb mint a beteg. Felhők látása gyötri, erdők zúgása ingerli, a levegő fojtogatja. S bármelyik oldalán fekszik, mindig a másikon volna jobb.

Tisza Lajost nem fogadták melegen. Mintha valami dacmonok ingerelték volna a közvéleményt. az mérges kezdett lenni rá. Aggodalmak keltek, panaszok támadtak. Miért? Honnan? Senki sem tudta, s mégis mindenki érezte.

Csoda-e tehát ha a viszonyok által megbénítva. terv és a lángelme csoda ereje nélkül nehéz volt a kezdet, nem lett nagy conecptiója a rekonstructió. sőt alapjaiban elhibázott lőn egy oldalúsága miatt.

De eltekintve ezen egyoldalúságtól (mely sok részben épen talán a viszonyokban talál lm nem is mentséget, de legalább magyarázatot) azon szűkebb határok közt, melyekben a Tisza látköre és ereje kitűzte a törekvések főpontjait, egy sok tekintetben sikerült munkálkodást kell constatálni.

Ha nincsenek is megvalósulva a fényes álmok, izgatott agyvelők csodálatos visiói egy tündérszépségű új Parisról, Szeged létele biztosítva, van.

Nagy föladat volt s teljesítése nem oly könnyű, mint hinni lehetne.

Az Aladin csodalámpája kis szerepet játszott itt. Bár néha-néha megnyomta rugóit annak is s midőn Pauler igazságügyei egy csomó indok kíséretében múlt év október 15-ére visszatelepíthetlennek nyilvánította a törvényszéket, Tisza Lajos hatalma egész erejével irta vissza a miniszternek: „a fölhozott okok közül egyet sem találtam olyannak, mely arra késztetne, hogy határozatomhoz ne ragaszkodjam.” S a miniszternek engedni kellett.

De nem csak a miniszterelnöktől kölcsönzött hatalom #ügyes fölhasználása támogatta Tisza Lajost sikereiben, hanem személyes tulajdonai szerezték azt meg neki.

Úgy tűnik ő fel mint az orvos, ki mérges, kártékony füvekből főzi a legjobb mediczinákat. Excentrikus eszközöket használt föl czéljaihoz.

Aristokratikus lég-kört teremtett maga körül itt a demokráczia fészkében. úgy akarta meghódítani az embereket, hogy távol tartá magát tőlük.

Siket volt minden panasz előtt, hogy igazságos lehessen. S megorvosolt minden panaszt.

Soha sem ígért semmit. S többet teljesített, mint amennyit elhittünk volna neki, ha ígéri.

Harczot folytatott ellenünk — hogy mindenkit legyőzzön — a mi számunkra.

Hajthatatlan volt, SZÍVÓS maradt, tetteit a tapintat vezette, s még azok is, amelyeket kezdetleges alakjukban el lehetett ítélni, félremagyarázni, mind egy közös pontban, Szeged érdekeinek keresésében futnak össze, s megvilágítják az ő egyéniségét s összes törekvéseire a tehetség, erő és nemes gondolkodás bélyegét nyomják rá.

Körülbelül lejárt ember volt már. Mint miniszter kevés nyomát hagyta működésének. Lefutott pályáján nem látszottak oroszlány nyomok. Az ország nem ismerhette egyébként mint közönséges nagy urnák, aki a felszínen úszik. Nem kapott tőle nagy dolgokat, de nem is várt, sem most, sem jövőre.

S most íme az történt vele, ami Ornan lovaggal, aki fényes királyi udvaroknál kereste a Dicsőséget, míg végre kifáradva, eltikkadva igénytelen kunyhóban találta meg parasztleányka képiben. Egyszerű fehér kötény volt rajta, s mezei virágot tartott kezében . . .

Megérdemli e dicsőséget, mert energia, fáradhatlanság, türelem, hatalmas kinyomata az önállóságnak, az önmegtagadás és mérséklet félreismerhetetlen ereje, kell hogy diadalnak magja legyen.

Szépen jellemzi Tisza Lajost, hogy midőn a Polczner-féle közgyűlési felirat következtében confliktus támadt közte s a város között, s azt tanácsolták neki barátjai, hogy függeszsze föl a köztörvényhatóságot, így szólott:

— Ez bizonyára könnyebbségére szolgálna a mi feladatunknak: de ha én hozzá nyúlnék mint alkotmányos ember a város autonómiájához, azt csakis indokolással tehetném, s ebben az indokolásban kénytelen volnék, hogy magamnak igazságot szerezzek az ország előtt, Szegedet eláztatni. S én inkább tűrök, hogy sem Szeged jó híre szenvedjen csorbát.

E sok helyütt kitündöklő nemes gondolkozásmód

szerezte meg számára a jobbak tiszteletet, s e tisztelet volt legnagyobb garantiája az elért sikernek, ez fedte be fényével azon nagy árnyékot, melyet az újjá alkotási mii elhanyagolt oldala vet.

*

De szóljunk erről az oldalról már egyszer bővebben, hogy megértse az olvasó, hol követte el a hibát azon férfiú, ki a részletekben circumspektus tudott lenni.

Mutassuk ki, hol tévedett s miben, mert hiába, rendszerint csak a lángelmének vannak tökéletes alkotásai.

S Tisza nem lángelme. Műve azonban mégis könnyen sikerülhetett volna teljesen; azon ambitió, mely benne buzog, rásegítette volna, ha nem vegyül abba a h i ú s á g b ó l is sok, s ha nem a felületességet keresi és nem szalad a külső s i k e r árnyéka után.

Mikor kezébe vette az újjáalkotás ügyét, érezte, hogy nagy eszközökkel rendelkezik. S ez eszközöket fölhasználta mind; többet tett mind amennyit várnunk lehetett.

De az alap, a kiindulási pont helytelen.

úgy tett, mint a hadvezér, ki a harcztéri bulletinok kedvéért vívja az ütközetet. Megnyerte a csatát, mindenkép megnyerte volna, de hogy nagyobb bravourral győzhessen, oda dobta martalékul az embereket. Mert jól esik neki, hogy a hadibulletinben fényesebb siker lesz konstatálva.

Tisza is várost akart itt építeni, magas falakat, amik nagy eredményeknek fognak látszani.

Potemkin városa lesz — de a tyúkhús nélkül a lakosok asztalán.

Így rekonstruál Tisza Lajos, lehet tudva, lehet nem tudva.

Ő úgy gondolja, magas falak, imponáló háztömbök hirdessék, hogy ő itt járt. Ha ő arról álmodott,

hogy ezernyi kémény felhőkbe kapaszkodó füstje rajzolja le ködbetűkkel a Tisza nevet, arra elfelejtett gondolni, hogy ahonnan ered az a füst, azt a tűzhelyet koldusok ülik ott ben majd körül.

Látszatra, hatásra van számítva a rekonstrukczió. Mert hogy jól vannak e lakva az emberek, van e valami bajuk vagy nincs, azt ngy sem lehet meglátni. Vagy ha lehet, ki gondolna azzal, mennyire járult e jóléthez a királyi biztos?

Olyan rekonstrukczió kellett hát, amit a szem azonnal észrevegyen, hogy Tisza Lajos is azonnal kivegye a magáét a dicsőségből.

S ezért van elhibázva az újjá alkotás műve sarkalatosan. El van hibázva, mert erőltetett város fog épülni s a rendszeres f e j l ő d é s helyett szükségszerűen a h a n y a t l á s lejtőjére hág.

Régi magyar szokás: mutatni és mindenáron mutatni. Ez csillog ki itt is. A könyöradományok építő anyagokban való kiosztása, az építkezési kölcsön s az építkezésre való forceírozás annyi meg annyi mesterkélt neme, mind a jelzett czél felé gravitál.

Igaz, hogy Tisza intencióit indokolni is jól lehet.

Mert ha itt nagy város lesz — úgy okoskodtak fönn a Zsótér házban — majd csak kerül abba lakó is. S aki ide kerül, legyen akármilyen nemzetiségű, itt ugyan magyarrá válik.

Tisza Lajos reményeinek vitorláit egész odáig feszitette ki, míg Szegednek s z á z c z e r lakója lesz. Képzelete e pontnál pihen s mulat édesdeden. Nem ok nélkül, mert tagadhatlan, hogy önállóvá csak akkor válik egy város, ha lakossága fölül van a százezren. Azon innen kiskorú s a continensen észre sem veszik, azontúl pedig már egészen a m a g a u r a. A világpiaczon neve van és hitele.

De ha az érem megfordított oldalát nézzük, ott viszont azt kell látnunk, hogy az építkezés forceiro-

zása oly pangást és krachot fog előidézni, s annyira ledevalválja azon házak értékét is amelyek megmaradtak, hogy az egy új katastrofa lesz megint. Ez elszegényítés nyomán lehet, egy nagy kereskedelmi város virágzása indul meg majdan, de az elszegényített elemek — Szeged mostani lakosai lesznek.

Egy felvidéki megyében történt, hogy a rémuralmat gyakorló Deákpárt teljes diadalokat akarván produkálni, az egyetlen ellenzéki (Tiszapárti) képviselőjelöltnek elfogatását határozta el egy értekezleten.

A szolgabíró egy fiatal ambicziosus tudós, kire az elfogatás bízatott, ahelyett, hogy azt szó nélkül elfogadta volna, hosszabb beszédben kezdé fejtegetni, váljon helyes-e az elfogatás, vagy sem.

„Mert uraim — úgymond — minden dolognak két vége van” . . .

„Elhiszem öcsém! — kiáltott bele a hatalmas megyei urak közül valamelyik — hanem akkor nem is leszel soha' vicispán.”

Nem is lett, de még szolgabíró sem. A követjelölt pedig rab lett a választásokig.

E hatalmas megyei olygarchák egyikét látom minduntalan Tisza Lajosban.

Az a légáramlat van itt is, ami ott a megyeház márvány termeiben csapkodta az ajtókat. Itt is csak egy oldalát látják szándékosan a dolgoknak.

Pedig” a rekonstrukcziónak csakugyan két o 1-d a 1 a volt.

A nép, az egyének, akikért igen kevés történt, akiknek a kedvezményt is úgy nyújtották, hogy alig volt benne köszönet, s a város a „köz”, amelyért

viszont több történt, mint amennyi elég hogy harmóniába legyen a másik tényezővel.

S az is, mi a közösért történik, mindig az egyének vállára nehezül, azon egyénekre, akik a közösben mindenüket elvesztették, de most csak nagy nehezen fognak nyerni valamit a közösben valamikor.

Az ideiglenes építkezések — e költséges hidak a nyomorusághoz — többet ártottak mint amennyit érnek a nyújtott kedvezmények; a kisajátítások és segély-kiosztások későre maradása, a kölcsön megnehezítése mind az egyesek kárára esik erősebben mint a közre. Sőt mindezek a köznek való kedvezés miatt történtek így.

Kétséget nem szenved, hogy Tiszának a város, a jövő felé illett gravitálni — de nem oly a r á n y t a l a n u l nagy mértékben, mert nemcsak a hatezer rombadőlt ház értetődik a rekonstrukczió alatt, hanem a végpusztulásra jutott h e t v e n e z e r magyar is.

Azok a házak nem fognak magyarul megszólalni.

Ez a hetvenezer ember beszél és érez magyarul: ezt kell vala megmentenie az elpusztulás és szétszélyedéstől.

Francziaországban vagy egyebütt, hol egy nemzetiség van s hol egy elpusztult lakosságot hasonló ajkú lakosság vált föl, bár szorosan ott sem lenne humanus, mindamellett megengedhetőbb az ilyen irány, mert ott csak annyi egy város új benépesítése, mintha valakinek az előbbi foga helyett egy másik nő: de itt nem lett volna szabad elhanyagolni a lakosokat, mert a m o s t a n i l a k o s o k a v á r o s — az a város, amelyért áldozatot hozni érdemes az országnak.

„A jövőnek dolgozunk” — szokta mondani Tisza Lajos.

Ám húsz huszonöt év múlva tán érezni fogja az

ipar, a kereskedelem, sőt még a mezőgazdaság is a közösnek tett nagymérvű befektetések áldásait. S ezáltal érezni fogják az egyesek.

Meglehet — de minek a fű már, ha a bárányok kivesztek? . . .

* *

Mindezek tekintetbe vételével lehet-e sikerültnek mondani a rekonstrukeziót?

De lehet-e váljon elítélni?

Lett volna-e méltányos kulcs, mely szerint a lakosság is rekonstruáltassék, s e kulcs, bármilyen legyen is, keresztülvihető lett volna-e a chaotikus zavarban, melyet Tisza Szegeden talált s mely az osztályok természetellenes álláspontjában fekszik?

A „demokraczia városa", mint ahogy Szeged magát szereti neveztetni, nem valami dicséretes titulus.

Ila az államban szögletes minden anachronismus. szögletes az is, ami korai.

Ami Szegeden demokracziának látszik, az csak az arisztokratismus paródiája.

Az emberek önként érzik meg természetszerű szükségét a vezetőknek, az arisztokracziából, s mert benne van e szükség a vérben, kipattan az ott magától.

S e pattanások nagyon aggasztók, mert mérgesek.

Elvetik a kiváltságos osztályt a szegediek s mindjárt teremtenek egy másikat az iparosokban.

Azért, mert valaki kézi munkával keresi a kenyeret, lehet az államnak olyan tisztességes tagja, mint a többi, de nem bírhat kiváltság-okkal. Mert nem az a demokraczia, hogy egy osztálytól a másikhoz jusson a hatalom, hanem hogy valamennyi között eloszoljék.

Itt Szegeden pedig akként magyaráztatik az ipar emelés, hogy az iparosok hatalma, befolyása növekedjék a közügyekben, a politikában — amikhez nekik mint iparosoknak a saját speciális kérdéseiket kivéve semmi közük.

A közügyeket vezessék az összesség megbízásából azok, akik azt a mesterséget tanulták.

Nem apró dolog ez amiről most szólok, mert itt ötezer magyar iparűző van egy csomóban, messze túlhaladva az inteligenczia számát, tehát Szeged az irányadó a magyar iparos osztály jövő fejlődésére nézve is, nem Budapest, hol az egyesülési szellem is kisebb s hol az iparos osztályok folytonos váltakozási processusa nagyban hátráltatja a tömörülést, de ami iparos élet van is, az idegen jelleget ölt fel. Itt az anyafészek. Aminő bélyeg nyomódik itt ez osztályra, olyan lesz az mindenütt a magyar városokban.

S itt bizony nagyon veszedelmes tulajdonokat vesz föl az iparos élet.

Eddig még nem merte nekik megmondani senki. Mert ez az osztály az, melyet fölülről dédelget a kormány, engedve a divatos jelszónak „emeljük az ipart” s magát és a világot akként ámítva, hogy mert az ipar emeléséhez nincs elég esze, s tán ereje sem, az iparosokat gügyölgeti.

Itthon pedig az iparos osztály mert tömörült, s mert ferde látköre ábrándokat és hiú czélokat mutogat neki, magához ragadta a hatalmat a közügyekben s mindenkor ha alkalma nyílik siet azzal ferde irányban élni, itthon tehát szükségképen úgy tekintik mint hatalmi tényezőt s mint ilyennel paktál vele főispán, politikai párt s mindenki aki boldogulni akar.

Hibáit legyezgetik, hiúságainak, álérdekeinek hízelegnek — s ezzel folyton jobban szédítik el fe-

jét, növesztik hatalmát, mely végre is az ő saját nyakát fogja szegni, s egyre mélyebben rántják a hínárba.

És soká nem akadt ember, aki megmondaná nekik hogy észre térítse:

„A ti föladatotok a munka, nem a kormányzás és uralkodás. Mihelyt uralkodni akartok, ellenségeivé váltok a hazának, mely hasznos polgárokat remélt belőletek. Ha demokracziát akartok, ott az intelligenczát illeti az uralkodás; az elmét a gondolkozás, a kezeket a munka.

Elmondtam nézetemet, bár tenné azt nyomatékossá az igazság, — mert nem kívánom hogy jósszavam beteljesedjék, de bizton tudom, hogy ha az iparos mozgalmak a szegedi iránylatban fognak fejlődni (s minden azt mutatja hogy úgy fognak) nem sokára megjön az idő, hogy ország kormánya s a nemzet jobb fiai, kik e mozgalmat megindították, ellene fordulnak, hogy azt az államfejlődés veszedelmes fatytyúhajtásaként gyökerestől kitépjék.

Hogy pedig ez így van Szegeden, annak az intelligenczia gyámoltalansága az oka. Mert minden eső sarat csinál, ép ahogy minden fejlődő mozgalom s így az iparmozgalom is míg teljesen kiforrná magát, hibákban leledzik, de ezeket elnyesegetni az intelligenczia dolga lenne s annak róható föl mulasztásul a mai iparos-uralom, mely immár a hatalom feje fölé nőtt, s melyet az iparos-egyletek derék és higgadt vezetői Rainer Ferencz, Lemle Miklós, Schütz Antal sem bírhatnak helyes mederben tartani, mert a nem szabályozott erő most már fölülhaladja a vezérek ellenállási képességét, s gáttalanul vágja a medret — mely a lendületet vett magyar iparnak is sirja lehet.

Tisza Lajos azonnal észrevette ezeket amint idejött, s vájjon lehet e hibáztatni, hogy a nagy feladat

mellett, mely vállaira nehezült, nem kívánt belebocsátkozni a szétzüllött köz- és társadalmi élet rekonstrukciójába is?

Szép feladat lett volna az, s elengedhetlen föltétele egy igazi minden irányban kiterjeszkedő rekonstrukciónak, s neki módja lett volna hozzá, mert bir az amalgamizálás erejével és tehetséggel: irányt adni a társadalomnak, tartani a gyeplőt, egyesíteni az erőket, kiirtani a hibákat, s összehozni azt a testet, amely az uralkodást átvegye utána s magát erre mintegy előkészítse, s mely mint erre prognostikált tényező, nemzedékről nemzedékre önönmagától foglaljon el minden talpalatnyit, mihelyt üresen marad.

Provincziális városnak nagy jövője csak így lehet. A köz- és társadalmi életet ha a consolidált „Erő” vezeti és nem a „Véletlen.”

Tisza azonban vagy nem tartotta föladatának vagy restéit a darázsfészekbe nyúlni, hol lehet semmire sem megy, s még koczkáztatja azon sikereket is, melyeket így elért, — túltekintett tehát az embereken, hagyott mindent és mindenkit a maga útján, nem avatkozott semmibe, bezárkózott a saját udvarával minden benyomás elől, sem rontani sem javítani nem akarva, s csak akként tekinti az embereket és viszonyokat amint és amenyiben azok terveivel összefüggésben állanak.

Előtte egy szebb, egy másik, egy új Szeged képe áll, a jelenlegi embereket úgy veszi, mint ha azok is olyanok volnának, mint az ideiglenes épületek.

A Börcsök mozgalom nem alterálja, még élczet sem csinál rá. Mi köze hozzá? Hisz az is mésr a régi Szegedé!

Sőt ott is, hol okvetlenül intézkednie kellene, azon hatáskörben, melyet a belügyminiszter külön

reá ruházott, ott is mesterségesen odáz el magától minden alkuimat, mintha restéi ne viszonyaink azon részébe benyúlni, melyek nem érintik a rekonstrukcziót.

Ideges mint az arisztokrata Lassalle. mikor egy munkás kezét kellé megfognia , hogy azt vezesse . . .

Senkit sem ösmer, és ösmerni nem akar.

Ebédjeire a deputácziókat invitálja, és ..alkalomszerűség" nélkül senkit. Megszeretni nem tudott senkit, s m u t a t n i sem akarja hogy megszeretett valakit.

Úgy tűnik föl előttem, hogy egy hasonlattal éljek, mint aki úgy szállást akar fényesen berendezni s ha elképzeli lelkében minő szép lesz az, szinte kéjeleg a látványban, hogy most még mennyi benne a lom.

Nehéz eldönteni, hogy kishitűség volt-e Tiszában, elhanyagolni a társadalom és a közélet regenerálását s szemmelláthatólag megvonni az ország intenczióval szemben a jelenlegi lakosoktól a köz javára a competens kedvezményeket, vagy egyszerűen — előrelátáson alapuló okosság?

Mert kérdés, hogy a jelenlegi egészségtelen közviszonyok mellett, midőn lelketlen és értelmetlen agitátorok hintik a konkolyt az osztályok közé, midőn az inteligenczia háttérbe szorulva, a közgyűlés és a közigazgatási tisztviselők megbénítva demagóg és mindenféle befolyásoktól, nem képesek átgondolt, tervszerű működésre, hanem esetről esetre való életfentartási politikát követnek, gyakran a legnagyobb kárára a városnak — nagy kérdés mondom, hogy az örök vacillálás közt tehetetlenségbe sülyedt hivatalos elemek mellett nem e veszett volna kárba teljesen minden garas, melv az egyesek fölsegítése útján adatik át a t e r m é s z e t s z e r ü f e j l ő d é s számára?

Ha keltek ilyen aggodalmak Tiszában, — akkor lehet ő látott csak jól.

S hogy igazságtalan volt — a jövő kedveért: a mai nemzedék boszankodhatik fölötte, de el nem ítélhette miatt.

Én pedig csak azt jegyzem meg, hogy ez esetben jelleméből ki nem magyarázhatom tettét.

Ő, a scrupulosus ember, hogyan tudott ily merész lenni?

Mert olyat tett, amiben a jövő nem igazolhatja.

Tette indokát éles szem láthatja csak, de az sem bizonyos benne ha helyes-e?

S nem lehet soha azzá.

Nem lehet bizonyossá még ő maga sem.

Tán nagyon széles mederben, s komolyan írtam meg a füzet e fejezetét, mely Tisza photografiája helyett inkább a helyzet képének ütött ki: hanem elvégre is a teremtett állapotok az a tükör, amely őt leghívebben mutatja. S ezzel nem a czéltól távoztam.

Tisza Lajos ideges ember, sok tekintetben kicsinyes, és minden apróság boszantja.

— Sehogy sem bírom — panaszolja egyszer Horváth Gyula — a királyi biztost kigyógyítni abból a hibájából, hogy a helybeli lapokra is hallgat.

S íme az történt, hogy épen Horváth Gyula volt az első, ki a legjobban elérzékenyült az első szóra, mely nyomtatott betűkkel ellene irányult.

De ez nem vált szégyenére sem Horváth Gyulának, s még kevésbé válik Tisza Lajosnak, kinek épen a részletek a force-a, s apróságokból csinál alkotásokat, míg ellenben a geniék alkotásaikat, mely agyukból kipattant, odadobják nagy vonásokban, hogy dolgozza ki a részleteket más.

Aki a kicsinységekből épít mozaikszerűen, épen olyan nagy lehet, mint a genie, mert nagy emberek mértéke — alkotásaik.

Az az egy azonban bizonyos, hogy aki a kicsiségekből épít, annak nem szabad azokat kicsinyleni; az egyes tégladarabokat, a homokszemeket is tekintetbe kell vennie.

S ez Tisza Lajosnak a legszebb tulajdona.

Az ő kicsinyessége az ő nagysága.

* *

A váracs megszerzése, az állandó híd, a rakpart. a kölcsön, a körtöltés, mindmegannyi nagy előny kivivása, nem jellemzik őt annyira, mint azon hangyaszerü türelem, melylyel például messziről kerülgeti s fokról-fokra elősegíti a Somogyi-könyvtár megszerzését és a percsórai ügy végmegoldását. Oly lassan, oly szívóssággal és oly észrevétlenül őrölte le az akadályokat, mint a szú ... az övéit.

Mikor ezen utóbbi kérdés már annyira acut lett, hogy a kiegyezkedés majdnem lehetetlenné válik, egyszerre megkerülik a grófot arról az oldalról, ahol legkevésbé gondolta s megtalálják lassan tapogatózva az utat — s z í v é h e z .

A királyi biztos mellett Horváth Gyuláé az érdem, ők ketten semmisítették meg „Szeged tengeri kígyóját”, mely úgy volt épen körül tekerődzve Szeged életfáján, mint ahogy az öreg Aeskulap apó botján szokott lenni, a patikák czímertábláin.

De lehetetlen itt ki nem emelni magát a fiatal Pallavicini Sándor őrgrófot is, ki a jogaira büszke főúr volt, amíg jogokról beszéltek s menten hazafi lett, mihelyt ezt a húrt érintették. Igazi magyar embernek bizonyult, ki „jussait nem hagyja, de ha vele bánni tudnak, az ingét is odaadja.”

Vele pedig nehéz volt bánni tudni, kit olyan hatalmas cerberus őriz, mint Radenich János: az uradalom nagyeszű igazgatója.

Hanem attól a könytül, melyet a király „itt”

hullatott, még a cerberusok is szelíd kezes bárányokká változnak . . .

Ez az a víz, — mondaná Komjáthy — melynek mégis nagyobb ereje vagyon a bornál.

* *

Az olvasók csodálkozni fognak, hogy miért nem irtam Tisza Lajosról karrikatúrát, amint azt e füzet természete megköveteli, de megvallom, bár az nekem könnyebb lett volna, nem tartottam a jóízléssel mcgférőnek, hogy őt, aki a rekonstrukcziót annyira komolyan vette, én, hacsak tréfából is, ne vegyem komolyan.

Mert bizony nagy megerőltetés kell ahhoz, hogy egy ember, aki az Indiákon járt, aki a turfokat taposta, és a női boudoirokban lejtegetett, most két álló esztendeig otthon hagyja a veres frakkot és a Jankovich Miklós nagy csizmái nyomára lépkedjen, utána nézve minden talyicska földnek, melyet a védgátakra töltenek, vigyázva minden egykedvű vállrángatást, küzdve közönynyel, sokszor roszakarattal, ültessen és gyomláljon — másoknak.

Az ellenzékeskedési viszketegnek is van határa, s ha nagy hibákat találni is működésében, azt cl kell ismerni, hogy ő azokat nagyrészt el akarta kerülni s hogy érdemei erősen alanyomják a serpenyőt.

Scrupulozus természete oka a lassúságnak s a lassúság azon megbénító hatásának, mely minden irányban érezhető.

De épen serupulozitása eredményezte a rekonstrukezió egyes phasisainak sikerült megoldását is, mert lelkiismeretes gondosság, bizonyos öszhangzat és arányosság jellemez mindent, ami történt s ami történik, még a (bizony elég kicsiny) munkaerő felosztásánál is, mintegy kiérezzük a rendszerességet, az emberismeretet és az egyéniségek tanulmányozását.

A nép nyelvét tudó Komjáthyt a kisajátítási bizottsághoz teszi Tisza Lajos.

Az erélyes Jankovichot a végrehajtásokhoz.

A szelídi Szluhát a könyöradományokhoz.

Horváth Gyulát periig gondosan megóvja a személyi ügyektol, hol az elkoptathatná azon nymbust, amelyre szüksége van nagyobb dolgok kivitelében.

Mit is birna tenni Horváth Gyula ott. hol mindenki kedvezményt akar, ő. ki mindenkinek kedvezni akar, s kit „a k i r á l y i b i z t o s s á g j ó s z í v e”-nek nevezett el a nép, e czímmel nyújtva neki koszorúnál szebb elismerést.

S mert „c s u p a s z í v”, Tisza felismerte, hogy csupán észnek lehet használni.

* *

Ezekben mondtam el fölületesen és általánosságban, ami Tiszáról s vele kapcsolatosan tollamban volt.

Összes érdemem az, hogy igyekeztem igazságos lenni.

De talán csakis igyekeztem.

Mert némelyek megítélésében és fölfogásában félrevezethetett az ellenzéki pártállás, némelyekben ismét félrevezethetett a simpathia. a magyar gentrv e még hatalmasnak maradt dynastája iránt, ki bátyjával együtt itt áll még, s midőn az egész osztály pusztulóban van, még sem az arisztokracziára támaszkodik, .hanem erejével még egy utolsó fényt vet azokra búcsúzóul, kik lemondtak a csillogásról, hogy élhessenek, s kik meghalnak, mert nem csilloghatnak.

Mikor a mécs lángja utolsót, naivot lobban és kialszik örökre! . . .

Ez a láng a Tisza-aera. Még egyszer kezébe veszi a Tiszák révén a hatalom gyeplőjét a közép nemesség, a „hajdani nemzet.” Beül az államméltóságokba, főispáni székekbe, . . . de tagjai lankadtak,

lépései bizonytalanok s a rá vetett sugarak nem melegítik többé, csak szúrják . . .

Érzi már maga is, hogy ez a bágyadt fény a ravatalhoz kíséri s annak az utolsó pompájába megyén át.

A gentry el fog enyészni a Tiszák hatalmával együtt, Kálmán politikai működését fölváltják jobbak vagy rosszabbak, csak a történelem őrzi meg az időnek s az ido elhalaványítja.

De a Tisza Lajos jelen müve megmarad, és beszélni fog sokáig sokat.

S amit beszélni fog, az lesz az igaz, — nem pedig az, amit én mondtam.

KOMJÁTHY MINT KÖLTŐ.

(Vagyis fecsegés a „Szeged veszedelmé”-ről.)

Komjáthy Béla nagyon s o k oldal u ember. daczára, hogy olyan g ö m b ö l yű, miszerint tán oldala sincsen.

Majd 11 gy bukkan föl, mint híres krimimilista, majd mint szélsőbali vezérszónok, ismerjük mint hírhedt toasztírozót, szeretjük mint elmés társalgót és haragszunk rá, amiért túlsimulékony a kormánypártiakhoz.

Pedig talán azért simul a kormánypártiakhoz, mert paszionátus kriminalista, s azért jó toasztírozó, mert szélsőbali vezérszónok.

Pártfelei féltik, hogy mamelukká lesz. Féltik, mert szeretik. Szeretik, de nem ismerik, mert ha ismernék, nem féltenék. Komjáthy Béla nemcsak pártvezér, kriminálista, tajtékpipa és régiség gyűjtő, nemcsak firtli és demokrata egyszerre, ő sokkal több még ennél: ő humorista.

Nagy magaslat ez, ahova más halandónak nem lehet följutni, s olyan magaslat, ahonnan nem lehet leszédülni. Mert a humorista mindent és mindenkit lát. Látja nevetségesnek az isteneket, szánakozólag mosolyog a saját bálványai fölött, nincs előtte nagyság és kicsiség, komikum előtte a királyi korona, és bearanyozza a hitvány cserepet, amit az útszélen megpillant.

Az ember föl nem veheti a lapokat, hogy a

Komjáthy nevét bennük ne lássa, ma sekundáns, segédkezik egy ember agyonlövetése mellett gavallér szempontból, holnap már mint hírlapíró dörgelmes czikkekben ostorozza a társadalmi bajokat. Mindig más-más ruhában látjuk, s minden ruha ráillik: rokonszenvesen néz ki mindenikben.

De azért mint költőt senki sem ismeri. Nos én ebben a pozitúrában mutatom be. Kijelölve helyét a Parnaszuson.

Ott a menyekben is két hely jut neki, mint ahogy itt a földön két napidíj.

Költői véna tekintetében közvetlen Tatár Péter és Sréter Kálmán mellett áll a Parnasszus legalján. de humor és jó ízű nyelvezet dolgában oly magas hely illeti, mintha igazi író lenne.

Pedig csak naturalista: a természet vadvirága ő, olyan virága, amelynek se illata, se színe, csak tövisei. De ezek a tövisek érdekesek.

Adjunk közülök összevissza néhányat, mint a hogy ő szokta megírni összevissza; amikor eszébe jut odafirkantja az ötleteit ajánló papírszeletekre, falakra, az étterem márvány asztalaira, sőt hely hiányában, ha valakit megfoghat, útközben czeruzával az inge manchettájára is oda teremti a rímet.

De éles elméjének e jóízű forgácsai és tréfái elhányódnak, elvesznek, mint a sírból kisérteni járó sziporkái az elfogyott táblabírói életnek és passzióknak.

Komjáthy egyéniségében a múlt századot látjuk megifjodva. Azonban nem annyira ő róla akarok most szólani és egyes elszórt righmusairól, melyekkel pedig egy félköteten át lehetne kaczagtatni a nyájas olvasót.

Egy egészen helyi érdekű pasquilus tartalmát hozom a publikum elé hozzávetőlegesen, úgy, hogy ösmerni is lehessen, nem is.

Mert a „pasquilust”, mely „Szeged veszedelme” czímet viseli, Komjáthy nem a nyilvánosságnak szánta,

egy kedélyes tréfa az egész, mely pusztán baráti körnek van szánva és pedig- oly baráti körnek, hol a magyar úri élet fűszere: a tréfa, a legszélesebb határokig otthonos.

Ezért jutott nekem kényes föladat — nem abban, hogy a mintegy kétszáz strófából álló versezetet közlöm, mert azt nem közölném a fenti okokból, mé"' ha könyvnélkül tudnám sem. s még ha a szerző megengedte volna is, itt csak is annyit engedtem meg magamnak, hogy ez egy példányban létező humorgazdag versről egy keveset beszéljek önöknek, — és még ez is kényes föladat.

A „Szeged veszedelmének" tartalma az, hogy Szeged elpusztulván, a város fölépítésére tizenkét tanáestag érkezik és a királyi biztos színe előtt megjelenvén, kiáll a tagokból egy s jellemző sorokban vázolja: micsoda a tanács s mi a föladata. Kár. hogy e hosszabb s legérdekesebb részletet nincs módomban közölni.

Erre aztán sorba a királyi biztos elé lépkednek a tanácstagok, s mindenki maga magát mutatja be. A bemutatások közül közöljünk egyet egész terjedelmében:

Nekem te „kegyelmes", Bakai a nevem.
Per tu vagyok veled, te pedig én velem.
Apostolaid közt én leszek a Júdás
De addig gondom lesz, hogy te naponta láss.
S ha majd a napidíj már nem soká járhat,
Kiegyenesítem a most görbe hátat.
De titkon akkor is hü embered leszek
Csak a „népkörökben" leszek dühödt, veszett.
Hogyha amit mondok meg nem tartom s állom
Saját kézi munkám okozza halálom.

Egy másik tanácstag pedig (ismertetésül annyit, hogy még nem nemes ember) a következőket mondja többi közt magárul:

Mert Szeged halála emelt engem Hozzád
Herrichnek, Lukácsnak éneklek zsolozsmát, *
A város jogait bár százszor megsérted
A közgyűléseken lándzsát török érted.
Jutalmat nem kérek, — hisz tudom előre
Nem ok nélkül vagyon a kutyának — hőre.

Egy fiatal úr aki még nem kép viselő, így szól Tiszához bemutatása végén, mandátumot jelezve fáradozásai czéljának:

Példányképem Aldzsi, Végh, Boér, Ivánka,
Kik mindig úgy járták, mint bátyád kívánta.

Azután jönnek a többiek: Végli Aurél persze főispánságot akar. Tallián Béla így szól: „szolgabiró vagyok, de alispán tojás. „Jankovich, mint idült kormánybiztos a vadászatról és a vízről mond önönmagáról sottise-okat. Csupán egyetlen tanácstag van megelégedve, s körülbelül így kiált föl önleírásának befejezéséül:

A zsíros napidíj, jó helyen van nálam
Nagy uzsorát fizet eszemért az állam.

A bemutatások végeztével Tisza Lajos veszi át a szót:

Magamról nem szólok. Úgy is fölösleges,
Mivel az úr s főnök mindig okos, jeles,
De mit is beszéljek? Tiszteljetek vakon!
Te Bakai külön szolgálsz majd a bakon stb.

Azután kiszabja a többiek teendőit is, s amint idők folytán új tanácstagokkal szaporodik a testület, azokat már a költemény szerint a királyi biztos mutatja be a társaknak.

Egy későbben kinevezettet például ekképen:

Ha szidott is eddig . . . nem tigris ő még sem,
Most, hogy ide került, hű jobbágyom lészen.

Jégverem, melegház együtt kombinálva
Positiv, negatív összefér ő nála.

De nem követjük in infinitum a jó zamata pasquill-t. Elég a jóból ennyi.

Ezt a keveset is itt-ott hallomásból szedegettem össze nagy ügygyel-bajjal, mert Komjáthy Béla úgy őrzi a. kéziratot, mint a sárkány a tojásait.

Mert biz az a kézirat helylyel közel nagyon szélsőbaloldali.

S ő az igazi meggyőződését a fiókjában tartja.

Kérdés, van-e ehhez a fiókhoz másnak is kulcsa?

Az idő majd megadja rá — a rímet.

PÁLFY.

Izgatnak a blattok, a terczek, a „léz”-ek,
Mély belátásom van, ha mély kútba nézek.
(Komjáthy: ..Szeged veszedelméből.")

Pálfy Ferencz!

A legismertebb név Szegeden, — mert legtöbbször olvasható a plakátokon.

A lég-szeretetre méltóbb ember, — mert méosoha sem bántott senkit.

A legrosszabb polgármesterek egyike. mert még soha sem bántott senkit.

Királyi tanácsos — bár még semmit sem tanácsolt a királynak.

Királyi biztosi tanácsos — amit úgy kell érteni, hogy a királyi biztos tanácsait vakon teljesíti.

Történelmi személy, de úgy jutott be a történelembe mint Bucefalus: hogy t. i. nem ő az oka.

Ugyanis annak nem ö az oka, hogv a víz elöntötte Szegedet s hogy e miatt Szeged, polgármesterestül mindenestől nevezetes lett.

Becsületessége színarany, jelleme aczél — hanem a többi tulajdonai azután csupa puha anyagból vannak.

Politikai hitvallásra nézve nagy royalista — de csak a kalabriásban, hol négy kell a királyokból.

Igénytelen, egyszerű, kedélyes és patriarchális.

Az ember szeretné megcsókolni, a helyett hogy megválaszsza.

Kivált közigazgatási főnöknek, hová szívósság és erély kell.

Legnagyobb baja az, hogy mindenkiben bízik, egyetlen embert kivéve.

Az az egyetlen ember pedig ő maga.

* *

Csak néha-néha csillog ki akaraterélyének egy kis csücske s az egészen megszépíti.

Az utóbbi közgyűlések egyikén, mikor egy szónok kissé rakonczátlankodék, megrestelte a dolgot a „helyettes" jó öreg*) s szelíden körülnézett a teremben, megharagudott-e a szónokra valaki?

De bizony senki sem haragudott meg. A városatyák vagy szenderegtek, vagy egykedvűen törülgették az izadtságot homlokaikról és sehol sem volt található villámló szem és kifelé kapaszkodóban rendreutasító dictió, busán lecsüggeszté hát fejét, s mert belátta, hogy valakinek mégis csak meg kell haragudnia, fel kelt s először életében élt kemény, mogróvó hangfal és szavakkal.

S illett neki. A város atyák a fejüket csóválták bámulatukban:

„De iszen mégis derék ember Pálfy Ferencz!"

S ezen a napon senki sem szólította szokott nevén: Pálfy Ferkónak.

Mikor a király itt járt, nem volt ideje a nagy bajok közt az üdvözlő szónoklat szövege fölött a spiritus familiárisaival konferálni, s ekkor kerültek ki, tán először, magyas, egyszerűségükben megindító szavak szegedi szónok szájából.

*) A valóságos „jó öreg", Dáni volt főispán, távozása óta ő vezeti a közgyűlések tanácskozásait.

Talán ezektől a szavaktól csordult a király könnye.

.....Az a köny, amelyért áldja meg az isten magyarok királyát jártában keltében. Birodalma szélét Nagy Lajos ékezze, fegyvereit ülje a Mátyás hollója! . . .

Bámulva láttuk, hogy Pálfy Ferkóban szónoki véna veszett el!

A Király azt jegyzé meg róla a miniszternek

„Ez egy jó ember.”

E photografiához mi még csak azt teszszük hozzá, hogy semmi egyebet sem lehet hozzá tenni.

SZLUHA ÁGOSTON.

Az én becsületes nevem Szluha Ágost,
Méltósággal tudom adni a nagyságost.
(Komjáthy: „Szeged veszedelmétől.”)

Guszti olyan, mint aminőnek a rónát hja le jó Petőfi „csak közel ismerősei előtt veti le fátyolát.”

És mégis inkább olyan ő mint a hegy: kopár, rideg kívülről, de mélyen belsejében tűz forr.

Aki felületesen nézi, azt hinné, hogy csak bodza. és árvaleányhaj terem rajta, az is gyéren, kedvetlenül.

Hanem aki annak a tűznek érezte már kisugárzását — az jól tudja, hogy az a hegy nem végig agyag.

Könnyebb azonban Szluha azon tulajdonságairól írni, amelyekkel nem bír, mint azokról, amelyekkel bír.

Mert igen kevés tulajdonsága van, de ami van, többnyire jó.

Zárkózott és mégis nyílt, phlegmatikus és mégis érzékeny, szerény, de tele ambitióval, leereszkedő és mégis gőgös, rátartós.

S e látszólagos ellentéteket mind az magyarázza meg, hogy ő két ember.

Az egyik az a Szluha Guszti, aki lusta be-

szelni is, aki per tu van mindenkivel, aki ott szívja naponkint tajtékpipáját az „Arany Oroszlányiban, és nem érdekli a világ folyásából egyéb mint az, hogy a mikor a városi írnok urak kártyáznak, melyiknek milyen a kártya-járása. Ő maga azért játszik ritkán, mert osztania kellene.

A másik az a Szluha Ágoston, aki az európai míveltség niveauján áll, akinek meleg szíve van, hatalmas ítélőtehetsége s magvas gondolatai.

Az egyik a másikkal gyakran összetéveszti magát. E két egyén mindég viaskodik benne, hol az egyik, hol a másik keveredik fölül egy egy pillanatra ...

Kérdés, melyik lesz az erősebb?

Szluha Ágoston valódi szegedi ember — eszményitve. Pityke — aranyból.

A „benszülött vörös indiánusok” legcsiszoltabb példánya.

Kora n lett népszerű, s k o r á n adtak neki nagy szerepet, amit ő igen k é s ő n vett észre.

Ez röviden az ő tragédiája.

Mint fiatal ember lett a szegedi első kerület képviselője. Nagy t i s z t e s s é g, s ő annak úgy igyekezett megfelelni, hogy nem igen használta.

Szerényen megült a „ház”-ban, és hallgatta az öregebbeket. T a n u l t e l ő b b, hogy b e s z é l h e s s e n.

De a szegedieknek olyan követ kellett, aki beszél, minden áron beszél, sokat beszél, sokáig beszél és sokszor beszél.

Szluha helyett megválasztották Bakayt.

Hanem kezdik is lassankint belátni, hogy bez-

zeg jó volna most odafönn a Szluha Guszti hallgatásán.

Annyi népszerűsége Szluhának a sokból még is megmaradt, hogy beválasztatott Pálfy és Rosenberg mellett a város részéről a biztosi tanácsba.

Az országgyűlésen a szelíd oppositióhoz tartozott. Itt is az ő.

Az országgyűlésen nem volt primipulus. de még csak azt a titulust sem humbugizálta, hogy „pártunk jeles tagja.” Egyszerűn, zajtalanul élte le a három évet, becsülve, szerettetve sokaktól, nem bámultatva senki által.

Itt a biztosi tanácsban is az ő: egyszerű, igénytelen és zajtalan.

Nem tolja magát előtérbe, nem kapkod a hírnév után, nem halászsza a nép kegyét, sem a Tiszáét.

Nincs is nagy kegyben egy helyütt sem.

Mert amikor az ilyen embereket kereste föl az elismerés, az az idő már e l m ú l t .

S amikor az elismerés újra föl fogja keresni, az az idő m ég nem j ö t1 el.

De már ú t b a n v a n — Magyarország felé is.

*

Jankovichról azt írtam egy ízben: csupa szív és csupa epe.

Szluha csupa szív. epe nélkül.

Nem ingerli föl semmi s elérzékenyíti minden.

Kedélyéből a humor nemes nedve is elcsöppen néha.

S mert némileg humorista is, kell hogy világosabban lásson a többi embernél.

Látna is — ha nem szeretné b e h u n y v a tartani a szemeit.

A RUHA.

Én vagyok Jankovich, idült kormánybiztos,
Tudom az ily állás a konyhára mit hoz.

(Komjáthy: „Szeged veszedelmétől.")

E czímen az olvasók bizonyosan valami értekezést várnak a ruháról, a piperéről, s kiknek kedveért e divatczikkek vannak: az asszonyokról, mert ha igaz az a közmondás, hogy „az asszonyt a ruha teszi", akkor a ruha aequale asszony, s az én czikkem az asszonyokkal fog foglalkozni.

Pedig dehogy fog. Nekem tetszik az, hogy mindent megfordítsak, ami van, ha lehet meghazudtoljam még az igazságot is hypothesisekkel. Hiszen az igazság tán már nem is létezik többé, hanem csak jobban és kevésbé indokolt állítások járnak az ő megviselt ruháiban.

Ha a világ azt mondja, hogy a „ruha teszi az asszonyt", tudja is indokolni, és igaza lesz.

Ha pedig én mondom, hogy „éppen a ruha n é l k ü l i s é g teszi az asszonyt", én is tudom indokolni, és nekem is igazam lesz.

A világ még azt is mondja, (mert mond a világ következetlenségből ész nélkül mindent) hogy „nem a ruha teszi az embert."

No én meg éppen azért bebizonyítom, hogy igenis a ruha. teszi az embert.

Bebizonyítom; daczára annak, hogy Jankovich Miklós kormánybiztossal az történt (mert ő vele min-

dég történik valami) miszerint egy kubikos nem akarta vedlett ruhája miatt kormánybiztosi minőségét elhinni s nemcsak nem engedelmeskedett parancsainak, hanem azon a czímen. hogy még az ilyen ember is kormánybiztosnak meri magát kiadni, nehogy a jövőben valami bolond embert elámítson. tettleg is hozzájárult, hogy mindenkorra el vegye tőle a kedvét. A törvényszék el is ítélte két hónapra azon megrögzött hite végett, amit én most mindjárt bebizonyítok, hogy t. i. a ruha teszi az embert.

Jankovich Miklós igen kedves ember (Bocsánatot kérek a t. ügyvédi kamarától, inkább hozzáteszem hogy néha).

Én azonban többnyire jól érzem magam társaságában, az ő mulatságos történetkéi mellett. Nem egyet mondott el közülök, sokszor családombeli emberekről is, amely élményekről én még eddig semmit sem tanultam.

No én elmondok most neki viszonzásul egyetlenegyet szinte családjabeli emberről, amelyből ő azonban sokat tanulhat.

Történetem hőse a nógrádmegyei Jankovich Miklós, (mert Jankovich Miklósa minden valamire való vármegyének van) a nógrádmegyeit mondom, de bízvást ráfoghatnám a mi pestmegyei Jankovich Miklósunkra is, mert annyira ráillik a következő eset erre is, hogy aki amazt nem ismeri, kész esküt tenni, hogy ezzel történt.

Minthogy pedig amazt csakugyan nem ismeri itt senki, — — én abba a jó helyzetbe jövök, hogy idegen színekkel idevaló embert festhetek le.

Akárki mit mond is, — már az egyszer úgy van, hogy a Jankovich család Miklósait valami végzetes átok nyomhatja, amiért gavallér létükre ruhadolgában annyira dúskálnak a szegénységben, ha látja az utczán, még a legkeményebb szívű finánczis keservesen megsiratja az ágrólszakadtakat.

Budapestre vetődött egy ízben a nógrádi Miklós, s midőn a legelőkelőbb úri utczai ékszeres-boltban valami gyémántos tárgyat választ ki, a kereskedő különösen méregeti s tekintetével végig telesrafírozza adjunktusai közt a „nagy gyanú”-t.

Jankovich az ékszer árát kérdi, ötszáz forintra mondják. Szó nélkül kiveszi tárczáját, s több hason szőrű testvérei közül kivág egy ezrest.

A kereskedő meghökken a nagy bankó láttára, átveszi, s hebegve mentegeti magát, hogy nem bírja fölváltani, hanem hát majd fölváltja a segéd a szomszédban, mire a segédnek princzipálisi szemekkel ismét megtelegrafíroztatik, hogy „hova” menjen.

A fürge segéd el is megy, vissza is jön, de már nem egyedül, hanem konstáblerrel, aki megfogja a Jankovich Miklós gallérját s így szól:

— Ön velem jön!

— Hova?

— A városházára, a rendőrséghez. Hol vette azt a sok pénzt?

— Van nekem több is, mondja Jankovich Miklós a zsebébe nyúlva, s vagy húsz ezres bankót halászva ki onnan.

— Iszonyatos. Hol rabolta? hol vette ezt a sok pénzt hé?

— Hol vettem? Hát eladtam a repczémet, a gyapjúmat — meg a búzámat.

A rendőr elröhönte magát:

— Hazudj ily bolondokat az öreg apádnak. Aló! mars! Gyerünk!

Odaát a tornyos épületben igen megörült Thaisz Elek ennek a kitűnő fogásnak. Ez oszt a virtus! gondolta magában. Még be sincs jelentve ez az új rablás, még tán az illető, akitől a 20 ezer forint el van lopva, nem is gyanítja a kárt, s már a pénz itt hever a rendőrség asztalán.

Megállt a tükör előtt és sokáig nézte magát öntelten. „Lexi Lexi, te mégis ügyes ember vagy.”

Ez alatt egy subalternus hivatalnok a jegyzőkönyvet vette föl a delinquenssel.

Néha Thaisz is odafordult a vallatotthoz:

— Tehát megmarad makacsul azon konok, konok mert nevetséges és nevetséges mert konok állitása mellett, hogy maga Jankovich Miklós nógrádmegyei földbirtokos?

Jankovich már ekkor dühös volt, kijött a phlegmából, toporzékolt mérgében és fenyegetőzött, hogy csak hadd szabaduljon ki innen, az egész városházát fölrobbantja. (Különös véletlen, hogy a nógrádi Jankovich Miklós is r o b b a n t á s o k k a l fenyegetőzik.)

— De hát föl bír ön valami tekintélyes tanút hozni, aki a személy azonosságot bebizonyítsa? kérdi a hasban vállas főkapitány, ki a dühöngő emberről azt kezdé psihologiai ismeretei folytán gyanítani. hogy az egy nagyobb szabású gonosz tett elkövetése után megörült a maró lelki kínok alatt, s most épen a rohamok vannak rajta.

— Hát hogy ne bírnék tanút fölhozni.

— De tekintélyest!

— Amilyet akar. Jó lesz Tisza miniszterelnök?

Csakugyan meg van őrülve gondola a főkapitány, s félig szánakozólag, félig gúnyosan monda:

— Nem bánom; de eljön-e?

— Írok neki — mondja Jankovich. Küldje el ön valamelyik fogdmegét hozzá.

Tollat, tintát adtak neki. Leült, s a következő levelet tette papírra:

Nagyméltóságú Tisza Kálmán miniszterelnök úrnak

Helyben.

Kegyelmes uram!

Tisztelt barátom!

Engem a te kopóid elfogtak, s most itt ülök a rendőrségnél. Elfogtak pedig azért, mert p é n z e m van.

Hát már annyira vitted az országot, hogy a becsületes embernek nem szabad pénzének lennie?

Gyere kérlek és szabadíts ki a te kopóid körmei közül, mert nem akarják hinni, hogy én vagyok

tisztelő barátod:

Jankovich Miklós.

Thaisz szentül hitte, hogy elmeháborodottal van dolga, de azért mégis elküldte egy kellő instructioval ellátott hivatalnoka által a levelet a képviselőházban levő miniszterelnöknek. A hivatalnok visszatért, hogy a miniszterelnök ő excellenciája átolvasta a levelet és azt mondta neki a folyosón, miszerint az ülés végeztével személyesen fog elmenni a rendőrséghez.

A főkapitány nem tehetett egyebet, mint hogy várt, pedig a főkapitány nem szeret várni, kivált ha a várakozási időbe gonoszul beleesnek a déli és a szundikálásra szánt órák is.

Szörnyű lassan pergett az idő s Thaisz úrnak legelőször jutott életében eszébe, hogy milyen terhes dolog a hivatal. Végre azonban délutáni három óra felé besántikált Tisza Kálmán s a komédia véget ért.

Jankovich Miklós kiszabadult, visszakapta a pénzét — Thaisz Elek pedig nem kapott ezért a tévedésért rendjelet, ami pedig szokatlan dolog a rendőri tévedésekkel szemben.

— No Miklós — mondja Tisza — most az egyszer kivágtalak a bajból. Hanem azt megmondom, hogy ezentúl tisztességes öltözetben kerülj előmbe.

A nógrádi Jankovich is mameluk, szót fogadott a kormányelnöknek, nyomban egy előkelő szabóhoz hajtatván, hogy az talpig dandy-nak öltöztesse, mert maga is belátta, miszerint a mai kellemetlen esetet ruhájának köszönheti.

Mikor vett új ruháiba öltözve kilépett szállodá-

jából, úgy nézett ki, mint egy Ugron Gábor; nem! úgy nézett ki, mint egy hiú franczia marquis.

Kevélyen és feszesen szedegette lábait, mint egy hidalgó, s búbánatos méltóság tükröződék arczán. mint egy angol peere-én hivatalos temetéseknél. Végig ment a váczi s dorottya-utczán a klubb felé, ösmerősök jöttek el mellette, utána, vele szembe, de senki sem köszönté nyájasan, s e n k i s e m i s m e r t e m e g.

A volt börzeépület lépcsőin mielőtt benyitna a „kör”-be, megállott, mert egy félig ismerős és mégis ismeretlen úr jött egyenesen feléje — a szemben függő tükörből. Nem emlékezett rá honnan ismeri ezt az urat. Pedig olyan jó nógrádi ábrázata van!

Egyszerre kezdte kikombinálni, hogy az ő maga, — meghökkent s tűnődve helyezte a mutató ujját homlokára.

„. . . . Ma elfogtak mert rosz ruhám volt, a miniszterelnök azonban konstatálta személyazonosságomat. Kiszabadultam.

Most már jó ruha van rajtam. De ha most elfognának, akadna-e valaki, aki e gúnyában a személyazonosságomat konstatálná? Nem akadna. Sohse szabadulnék ki . . . .”

Visszafordult. A kissebb veszedelmet választá.

Futott a szállodába s magára szedte a piszkos ócska ruháit. így ment vidáman fütyürészve az utczán, ahol minden harmadik, negyedik úriember „öcsémnek” vagy „bátyámnak” szólította.

. . . Ím elmondtam a szegedi Jankovich Miklós épülésére a nógrádi Jankovich Miklós toillette-históriáját úgy a hogy én hallottam; ha. meg majd egyszer Nógrádba vetődöm, ott a szegedi Jakovieh Miklós toillette-históriáját mondom el a nógrádi Jankovieh Miklós épülésérc.

Hadd tanuljanak egymástól öltözködni.

A PARTNEREK.

I. VÉGH AURÉL.

Díszruhába jöttem, mint illik egy Véghhez,
Érzem, nagy dolgokat tudnék vinni véghez.
(Komjáthy: „Szeged veszedelmétől.”)

Szerény ember. Csupán főispán akar lenni.

Pedig ő is t i z e n k é t tárczából válogathat.

Mégis csak egyet használ, azt. amelyiken a kacskaringós Kállay-czímer van e jelmondattal: „In prosperis et asperis.”

Ez az ő jelszava is.

In prosperis et asperis, mameluk.

Mameluk örömben, búban, éjjel és nappal, ébren és alva.

Végh Aurélról könyv nélkül csak annyit lehet tudni, hogy bizonyosan született, s hogy valószínűleg meg is fog halni.

Könyvből pedig még kevesebbet, mert ha föltéve, de meg nem engedve, (bocsánatot kérek Jankovichtól ez ü g y v é d i kifejezésért) soha sem halna is meg Végh Aurél, — azért ő még sem lenne halha t a ti a n.

* *

De ha nem lesz halhatatlan ember, lesz legalább örök mameluk,

Nem rosszaság, de gyengeségből.

Mert még Dobó sem olyan fekete, mint aminőnek festik, annál kevésbé Végh, aki jó hazafi és becsületes is, s egyéb baja sincs, mint hogy kissé szűk a latköre, nincsen önálló véleménye, nem bír a maga lábán járni, s hogy mégis járhasson — lett Tisza Kálmánnak lába kapczája.

Véghgel a batonyai választókerület boldogította az országot.

Nem ok nélkül nevezték el „szolgabíró parlamentnek" a múlt országgyűlést, úgy szólván hemzsegett a pályatévesztett Végh-féle úriemberektől.

Mert Végh is jó szolgabíró volt, közigazgatási talentumát nem lehet eltagadni, vasszorgalma pedig teljes méltánylást érdemel, — de a politikában o semmi egyéb, mint rokonszenves „gibicz", ki együtt érez a vakmerő játékossal, Tiszával, neki drukkol, neki gusztál — de csak addig, m i g jó k á r t y á i j á r n a k.

Ha majd a szerencse fordul — ő ugyan akkor is gibicz marad, drukkolni, gusztálni fog — de m á s n ak.

Mert Végh Aurél mameluknak született, s mint mameluk fog meghalni, — miután előbb, mint mameluk kényelmesen élt — a mameluksága után.

*

Bakai ellenében és Glatz után választatott meg képviselőnek, úgy választatott meg, hogy: no még e g y s z e r u t o l j á r a.

Ő maga is érzi ezt, s igen rósz néven vette Lonovicsnak, hogy a főispánsággal kijátszotta.

Általában életében nagy szerepet játszik a játék.

Nem csak hogy Ő maga kártyázik, hanem ő maga is egy kártya a Tisza Kálmán kezében.

Most ide osztotta Tisza Lajosnak. Az próbálgatja, lehetne-e vele valamit elütni.

Mert Végh Aurél még nem fordult meg sok kézben, s épen azért még nem viseltes és nem ragadós kártya.

A Tiszák szeretik is, miután meg van az az előnye, hogy egy kis faggyúval még mindig vissza kaphatja a régi glancot.

Rónai Jenő, (a vadonatúj biztosi tanácsos) így szólt egyszer midőn az ügyvédek és a királyi biztos között confliktus volt napirenden.

„Én most se nem úgy beszélek mint szolgabíró, se nem úgy mint biztosi tanácsos, se nem úgy mint Rónai Jenő — hanem úgy beszélek mint ügyvéd."

És úgy beszélt mint valami iskolás gyerek.

Követem a Rónai Jenő észjárását, s én sem beszélek Végh Aurélról többé sem úgy mint képviselőről, sem úgy mint volt szolgabíróról, hanem úgy beszélek róla alább, mint biztosi tanácsosról.

Félek azonban, hogy úgy találok járni én is Végh Auréllal, mint ahogy Rónai Jenő járt önmagával.

Mikor végig hallgatták mint ü g y v é d e t, senki sem volt kíváncsi többé a s z o l g a b í r ó r a.

Nem! Végh Auréllal nem úgy áll a dolog.

Ot mint biztosi tanácsost nem lehet ofáncsolni. Egyike volt a legtevékenyebb és legszorgalmasabbaknak, úgy hogy a batonyaiak meglehetnek vele elégedve.

Persze csak olyanformán mint Rónai Jenő lehetett az egyszeri szerelmetes czikkével, melyet egy vidéki lapnak küldött a „T á r c z á"-ba, s mely aztán azon módon meg is jelent, de a „k ö z ö n s é g köréből.[1]'

Végh Aurél is más „rovatban” vált ki, de itt aztán igazán helyen volt, úgy hogy a királyi biztos Jankovich távozása után őt bízta meg a legkritikusabb végrehajtási teendőkkel.

Pontosság-, lelkiismeretesség, s valódi munkadüh jellemzik. Elmondhatni, hogy csak akkor nem dolgozik, a mikor alszik és kártyázik.

De minthogy ritkán alszik, és gyakran kártyázik — a munkában absolute nincsen ideje megszakadni.

Különben már régen megtette volna.

Véghnek nagy érdeme, hogy csanádmegyei ember létére még se svihák. Nem akar többnek látszani mint amennyi, nem visel hófehér kabátot (az alföldi gentry ismertető jelét) nem nagyzol, nem hányja veti magát, hanem igyekezettel és becsületes törekvésekkel indul ezélja felé, melytől már nem lehet messze.

O nagyon jól tudja, hogy képviselősége semmi egyéb, minthogy a képviselőházi ruhafogason egy kabáttal több lóg, s benn a házban egy könyökre támasztott rövidre nyírott fejjel több van.

De mégis olyan édesek az ottlétei.

Néha a pirosszékről hátrafordul egy-egy miniszter s nagy álmosan, ha szétnéz, ő rá is vetődik egy-egy tekintet.

S ez untig elég, hogy Végh Aurél mindig meg legyen magával elégedve.

II. RÓNAY BÉLA.

Rónay főispán Béla fia vagyok,
Paraszttal, polgárral nem beszélek gyalog.
(Komjáthy: „Szeged veszedelméből.”)

Valóban Rónay Béla nem sokkal több, mint amennyinek e rigmus mondja, — de semmivel sem kevesebb.

Ő a főispán fia: s ez a legtöbbet érő tulajdonsága.

Vannak emberek, akikben szintén van egy-egy jó tulajdonság, de egy sem tudja úgy hasznát venni, mint Rónay Béla.

Volt már követjelölt is, de megbukott.

Azután biztosi tanácsos lett, s bármily gyenge kártyára ment is be, még sem bukott meg.

*

Más ember a kabátját tartja begombolva, ő az eszét, s ezzel van előnyben a másik Rónay felett.

Mert Rónay Bélának jó oskola volt a biztosi tanácsosság, megtanulta azt, amit azelőtt nem tudott, t. i. hogy ő keveset tud.

S mihelyt erre rájött, mindjárt megkétszereződött az értéke, mert szerény lett és tanulékony, igyekezettel pótolta az ismeret-hiányt.

Különben nagyon fiatal s még jeles ember is válhat belőle, mert meg van hozzá az anyag — s jó jel, hogy hallgat, ha semmi mondani valója nincsen.

Sokkal szeretetreméltóbb, mintsem az ember ne sajnálná, hogy parlagon maradjon, de sokkal jobban félre van vezetve, mintsem elég ereje legyen elfelejteni azt a „szárnyas oroszlányt” a czímerében. mely véznasága és fiatalsága daczára is elég jó arra, hogy vágtatva vigye hátán — a k a s z i n ó felé.

A firtli irány megöli őt, — ha azonban tanulni fog, a nagyobb látkör megöli benne a firtlit.

Véghnek és Kállaynak (a „kis Meternich”-nek) ő a legbuzgóbb partnere.

Ivánka Zsigánál idegesebb, Kállaynál vakmerőbb, Kohonczy Gidánál szerencsétlenebb.

De talán épen ezért szerencsés a nőknél, akik pedig szorosan összefüggnek állásával, mert valahol mégis csak gyakorolnia kell a kisajátítási eljárást, ha egészen korrekt akar lenni benne! . . . .

A Frecskai János könyvét is gazdagította egy találmánynyal, melynek minden partner meghódolt.

Ez az úgy nevezett .,gyufa-szisztém”, mely szerint, három gyufa tesz ki egy „tömb”-öt s egy tömb tesz ki körülbelül egy biztosi tanácsosi napidíjt.

. . . És ez sokkal jobb szisztém, mint az, ahol Rónai Béla maga tesz ki egy egész biztosi tanácsost.

III. PILLICH KÁLMÁN.

Állva mit sem végez.....no mert úr
s nem paraszt,
Ha szerét ejtheti minden dolgot halaszt.
(Komjáthy: .„Szegedi veszedelem.”)

Addig halasztottam a photografiáját amíg csak lehetett, de már itt a partnerek közül lehetetlen kihagynom.

Sőt hogy a biztosi tanács külsejéről is fogalmat szerezzen az olvasó közönség, pars pro toto, ide csatolom a Pillich arczképét.

Pillich Kamuin arról nevezeten, semmi igaz nincs rajta, se a szava, se a mosolya, se a cselekedete.

Még ez az arczkép is egy nagy hazugság, mert daczára annak, hogy ő van híven eltalálva — még sem őt ábrázolja, hanem egy kecskeméti asszonyt.*)

Sok kliense, szép villája, zsíros hivatala van, — csak bajsza nincs és rendjele.

Bajuszt a király sem adhat neki, de rendjelt okvetlenül kapni fog a rekonstrukczio után.

Amit mond, senki sem veszi komolyan.

Amit tesz, senki sem veszi rosz néven.

*) Körülbelül úgy tett a Pillich arczképével kiadónk, mint az *egyszeri* magyar ember, aki beállított Bécsben egy híres piktorhoz, hogy pingálja le az ő öreg apját, aki a múlt napokban halt meg.

— Hozott-e jó photografiát róla? kérdé a piktor.

— De már én photografiát nem hoztam, hanem elhoztam a paksznst, abból kedvére lefestheti az úr. Csináljon az úr fekete bajuszt, nagy orrt, tulipiros ábrázatot, sűrű, deres körszakált, nyakig lajblit nagy gombokkal. — ennyi az egész.

A piktor nevetett az eredeti embernek, s azt mondta, hogy hát majd megpróbálja, nézzen be hozzá úgy tíz nap múlva.

Tíz nap múlva csakugyan elment az unoka a képért, s mikor jól megnézegette, örömmel eltelve, nagy megelégedéssel szorongatta meg a piktor kezeit:

— Nagyon jó . . . fölséges jó . . . no már ez csakugyan jó.

Kifizette az árát kétszeresen, s azután is még soká elmerengett a szeretett családtag képe fölött, közbe-közbe fölsóhajtott nagy keservesen:

— Szegény jó öreg apám, de megváltóztál tíz nap óta.

Nem lehetetlen hogy Pillich képét látva is így fognak fölsóhajtani, — ami nem is csoda, mert furfangos kiadóm, mint hallom, úgy jutott *o* képhez, hogy egy kecskeméti asszonynénit állított a festő elé, azzal az instrukczióval, hogy rövid hajat pingáljon neki és fekete férfi kabátot.

Hogy a kép így is sikerült, — az nem a festő művészetét bizonyítja de a Pillicht, ki olyan ügyesen viseli másnak a képét, mintha egészen az övé lenne. A szerző.

Pedig ritkán tesz olyat, amit rosz néven ne lehetne venni.

Agg legény. Ezzel a fajtával bőven van benépesítve a Tisza udvara. Nem csoda: similis simili gaudet.

Pillich is alkalmasint ezen a réven lett Bakai lemondása után a tanács tagja.

Nagy debateur a városi közgyűléseken, ahol élesen támadja a hivatalnokokat.

A szegény városi hivatalnokokat, akik valódi páriák Szegeden.

A régi római írók jöttek rá arra, hogy „akit az istenek gyűlölnek, megteszik tanítónak."

Kétezer év óta még kegyetlenebbek és okosabbak lettek az istenek, s most már akire megharag[1]szanak, megteszik municipális tisztviselőnek.

Megteszik tisztviselőnek, olyannak, aki népnek parancsoljon, s akinek a nép is parancsoljon, akitől a nép megkívánja, hogy tekintélye legyen s ugvanakkor száz kézzel vájkáljon tekintélyében a nép, akinek elengedhetlen kelléke, hogy önálló legyen, de akinek egyszersmind az a sorsa, hogy száz urat tűrjön a nyakán.

No már aki ezt kibírja — az megérdemli, hogy a szintén municipális pályára készülő Pillich legyen — a chef-je.

Nem hiszem, hogy a hallgatás arany legyen, — mert akkor Pillich nem volna olyan bőbeszédű, mint amilyen.

Nem hiszem, hogy a Szilágyi Dezsőck miniszterssége inputáréin, — mert akkor Pillieh nem lenne kormánypártisága mellett józanabb óráiban néha-néha habarékos is.

Ha egyebe nem is, de az érzéke jó.

Pedig jó a szíve is. Szeretetreméltó minden irányban. Érdemei pedig, melyeket leginkább a vízvédelem körében szerzett, méltán följogosítják azon kiválóbb szerepre, melyet játszik.

Nagy talentumnak nem válik be. de sok bátorság, helyes ítél ő tehetséggel párosult rustikus észjárás s amellett jókora adag prókátori furfang van benne. Ezzel imponál a gyengéknek; kedélyes egyéniségével s fesztelen ragaszkodásával pedig magához köti az erőseket.

Meglehetősen népszerű, de a népszerűséget nem arról a törül metszi, ahonnan a többi ember.

Fűzfa termi neki a körtét. Epén a rósz tulajdonai teszik kedveltté.

Ezért is van az az anomália, hogy jó hírneve olyan, mint a verem. Minél többet vesznek el beló'le, annál nagyobb.

Nem akarom túlságosan nagygyá tenni; nem szidom tovább.

Hanem kiemelem azon dicséretes állapotát, hogy az ügyvédi praxisán kívül valami speciális tanulmánya nincs. Épen ez teszi függetlenné. Minden hivatalba beleillik: épúgy lehet kerületi bába. mint polgármester.

Foglalkozásnak jobban szereti az e m e l é s t, mint az oszt á s t.

Csodák csodája tehát, hogy mégis rendes tagja a kártyakompániának, ahol pedig ugyanannyit kell osztani, mint emelni.

A KIS TÖRPE.*)

Unatkozva ültem odahaza ma délfelé s a királyi biztosságról gondolkoztam. úgy tűnt föl nekem Tisza Lajos és a körülötte pezsgő sajátszerű élet, mintha valamelyik erdélyi fejedelem, például Apafy Mihály uram ő nagysága udvara volna.

Aminthogy csakugyan az. Ahonnan Teleki Mihály ő kegyelme Horváth Gyulában, Bánfy Dénes Szemző Gyulában, Naláczi, Boér uraimék Komjáthyban, Bakaiban.

Csupán egyetlenegyet, Béldi Pál uramat nem látom sehol sem.

Vagy már nem is fejedelmi udvarokba valók a Béldi Pálok!

Amint ezen tűnődöm, megnyílik szobám ajtaja s egy különös úri ember lép be, arcza piros volt, mint a karmazsin, alakja Összegörnyedt, az egyik szürke nadrágszára be volt gyűrve a csizmájába, a másik egészen anstiindig lelógott a stiblire.

Mit akar? kérdem.

Ön az a fekete újságíró?

— Én. Hát ön kicsoda?

— Én Bakai Nándornak vagyok egy tisztelője.

Megdöbbenve pillantottam az idegenre, ha nincs-e megőrülve.

*) Ez a história a tavalyi naplómból van véve, október 6-áról, midőn a képviselőházban az elnökök választásával Bakai is kapott egy szavazatot.

— Úgy-e csodálkozik? Pedig én mégis tisztelője vagyok e nagy férfiúnak, ki államférfiaink között egy fejjel válik ki. Bakai eszményképem uram . . . több . . . ő mindenein: büszkeségem, reményem . . . szememfénye. Remegve figyelem pályáját és csodás emelkedését.

— Engedje meg uram, de — ... ön mégis örült.

— Au contraire. ha ön meghallgat, meggyőződik róla. hogy nem. Uram, én valaha szerencsés és magas állású boldog ember voltam, mígnem a közvélemény tönkre tett.

— Nos aztán?

— Én hát megharagudtam a közvéleményre, arra a fogalomra, amit úgy neveznek s életem föladatává tettem bebizonyítani, hogy a k ö z v é l e m é n y n y o m o r u l t, m e g b i z h a 11 a n; még ö n ö n m agát is csalja.

— Ahá! Ebből a szempontból figyeli ön Bakait? Értem már. Igen, ön a közvéleménynek segít t é v e d n i. Bocsánat amiért őrültnek tartottam önt. Ön igen szellemdús ember. — Miben lehetek szolgálatára?

Az én emberem leült s így szólott.

— Olvasta ön a tegnapi országgyűlési tudósítást, amelyben a ház alelnökeit választotta meg?

— Olvastam.

— Akkor tudja, hogy Bakai Nándorra is beadatott egy szavazat.

— Tudom.

— Nos uram, ez az egy szavazat nem tréfa dolog. Én meg voltam lépetve és bizonyára meg van lépetve az egész ország. Mit gondol ön, ki adta be ezt az egy szavazatot?

— Hát én azt nem tudhatom.

— Hehe, kaczagott föl gúnyosan az én ijesztő arczú emberem — én se tudom — hanem tudni

akarom. Azért jöttem önhöz. Írja ön ki n lapban, hogy száz aranyat tűzök ki azon úr számára. aki Bakaira szavazott, ha magát száz arany fölvétele védett jelenti s képes beigazolni is, hogy e szavazatot ő adta le.

Ismét meglepetve fordítám szemeimet a furcsa emberre, ki egy nagy zacskóból kezdte kifelé olvasni az aranyakat.

— Ön mégis csakugyan, hogy ugyancsak meg van bolondulva. Ennyi tömérdek pénzt koczkáztatni?

— Hohó uram! Van nekem annyi eszem, hogy nem szórom ki. — Jegyezze hozza a pályázati föltételekhez azt. is — hogy ő, maga Bakai nem pályázhat.

— Az ördögbe is! — kiálték föl ámulva és kaczagva — ön csakugyan nem koczkáztat semmit.

D A N I .

Mikor a királyi biztos udvaráról írok, nem hagyhatom ki a „valóságos jó öreget” sem, hiszen ennek az udvarnak ő volt az egyik gyöngye, míg kegyvesztett nem lett.

Most elvonult, mint egy új Cincinatus és keserű könnyeit, melyekkel a hatalmat siratja, jóízűen iszsza a szatymazi homok.

A kegyvesztett udvaroncz sorsa nagyon szomorú .....

Ott járkál a mezon, nézi a lealkonyodó napot, mélázik . . . néma fűszálak rezgését hallja, megborzong madár ha rebben, szél ha lebben, s h;i mozdul a haraszt . . .

Hátha hírnök jő? Az ő lépteinek nesze az tán? Hátha, amit hoz, az van a staféta-levélben:

„Jer vissza jó öreg még egyszer. Vedd kezedbe a gyeplőt megint.”

A vonat hasztalan fütyül át mindennap arra.

Oh, mint hasogatja szívét e gúnyos fütty!

A vonat senkit sem hoz.

A Dáni-tanyához vezető utat fölverte sűrűn, vastagon a gyep.

Kis halakból lesznek a nagy halak, a közmondás szerint, de váljon mi lesz a, nagy halakból, ha kiteszik őket a szárazra?

Új vizet keresnek maguknak.

Dani is fog találni.

A csalóka délibáb künn a tanyán ragyogó képeket mutogat neki a jövőből.

És ez is csak némi kárpótlás a — múltért.

Üresen áll a főispáni szék. kihűlve: Horváth Gyulának semmi hajlandósága beleülni, Végh Aurélnak van a legtöbb chance-a.

Mert olyan főispán kell Szegedre, akinek szép felesége van.

A társadalmat rekonstruálni előkelő asszonyok művészete.

S a társadalom rekonstruktiója a főispánság programurja.*)

De mortuis nil nisi bene. A „jó üreget" ezen a réven nem lehet dicsérni, sem agyonhallgatni.

*) Istenem, milyen jó világ volt még ma egy éve! Bezzeg akkor még más programmja volt a szegedi főispánnak, amint azt a „Dani szüretén" czímű közleményből láthatják az olvasók, melyet Mikszáth írt a „Szegedi Napló"-ba azon alkalomból, hogy Dani fényes szüretet rendezett Tisza Lajos és udvara számára.

Bis repetita piacent: íme hadd következzék itt annak a fényes napnak jóizü emléke szórói-szóra:

... „A főispánok is csináltak maguknak egy jó napot. S az o jó napjuk az, ha a nagy úr köztük van, és nincsenek haragosan összevonva a szemöldei.

Soha sem taposta Szatymaz homokját annyi nagyságos láb, mint tegnap. Megélénkült a főispán tanyája s bürokratikus rósz viczczek és esetlen nyájaskodások kerekedének kelet, nyugat és dél felől.

Nappal volt, és mégis éjjel, mert hiszen ott volt maga a tündöklő csillag, Tisza Lajos is, és körülötte a gönczöl szekér fényes kerekei Bakai, Kovács Albert s még néhány benfentes.

Föltálalták az arisztokratikus birkahúst kásával, jöttek azután a pecsenyék is — Mindönki nyugodtan evett és ivott, és senki sem hitte, hogy olyan közel van egy rettenetes bomba, mely, mint a villám, lecsap, és összezúzza a kedélyeket.

A mi jó öreg Dani Fercnczünk emelkedők föl helyéből, poharát, fölemelte ünnepélyesen, köhintett egyet-kettőt, Tiszára sandított a balszemével és stentori hangon kezdő.

Neki még van szerepe.

Ami politikai viszonyaink mellett a szereplő egyenek nem járják le magukat végkép. Felmelegítik őket, mint a káposztát, s újra tapétra kerülnek — még a Várady Gáborok is.

Dani pedig nem abból a fajtából való.

Bár nem elég ügyesen, de hosszú ideig hiven szolgálta a közügyeket s tiszta kezekkel.

Nád volt, mely ide-oda hajlik, — de soh se hajlik olyan nagyon alá, hogy feje a sárba érjen.

Ez a fej még miért ne lehetne tisztességes zászlója sokaknak?

— V é g h e t e t l e n ö r ö m f o g e l . . .

Ohó, hohó! Vág bele a királyi bizt03, csak azon föltétel alatt jöttem, ha nem lesz toaszt.

Ezer bocsánatot kérek, de: V é g h e t e t l e n öröm fog el...

Semmi esetre sem engedem — akadékoskodik Tisza

— Akkor hát v é g h e t l e n s a j n á l a t fog el — mondá a főispán és leült nagy dünnyögve, elégedetlenül hordozva körül szürkés szemeit.

Bántotta ez a dolog, kikéredzkedett belőle a hazafiúi harag; hol a homlokára ült ki, hol az erein nyargalt keresztül.

Lemondatták; nem fájt neki annyira.

Elvették hatáskörét, tekintélyét: békén tűrte.

De hogy a toaszfját meg nem hallgatták, az ő okos, szép toasztját. az már valami rettenetes.

Azt várta, hogy elmenjen a királyi biztos; egy dissidens természetű vendégét kihítta az udvarra, körülnézett nagy óvatosan, ha nincs-e ott valaki, aztán halkan, szomorúan suttogá:

Gyermekem! Most már én is azt mondom, hogy n i n c s szabadság!

Ez volt az egyik esemény. A másik esemény a kulacs története

Derék főispánunk more patrio egy kulacscsal akarta megajándékozni Ő excellentiáját. A kulacs gyönyörű mü, hogy bízvást megénekelhette volna Csokonai.

De akármilyen czifra volt is a kulacs, még sem adaték meg neki azon tisztesség, hogy egy excelleutiás úr lehessen a gazdája, mert Tisza csak az esetben ígérte azt elfogadni, ha szegedi.

A kulacs azonban nem volt szerencsés szegedinek lehetni, és a főispán maga is indigenának nyilvánítá az alkotmányos jószágot.

Akkor hát valami szegedi dolgot adok excellentiáduak . . . például egy dohány zacskót.

— Nem bánom, — monda a kegyelmes úr — csak azt az egyet kötem ki, hogy anyabirkából legyen.

Kerestetik egy ilyen birka.

És ezzel aztán ki is van jelölve a szegedi főispánság legközelebbi munka-programmja.

Változik a világ. Kerekei folyton forognunk . . . .

A csákós baka monoton lépteinek nesze is elhangzik majd egyszer végképen a Zsótér-palota kapuja mögül . . .

A Tiszák is eltűnhetnek a horizonról, ki Gesztre. ki Kovácsiba.....

S akkor a medve ismét ki fog jönni a barlangjából, mert új tánczoltatói akadának.

ROSENBERG I Z I D O R ,

vagy

A „CSILLAPÍTÓ” UDVARI TANÁCSOS.

A legszorgalmasabb ember és a legnagyobb munkaerő.

Egyike a legokosabb embereknek Szegeden. akiről nem lehet azt mondani, hogy az eszét rosszul használja, de azt sem, hogy jól.

Higgadt, sima, mint az angolna, ildomos, mint a harmadnapos férj, és unalmas, mint a Horváth Gyula röpiratai.

Ünnepélyes, mint a Végh Aurél arcza, ha semmi gondolat nincs a fejében, fölfelé olyan, mint a Tisza Kálmán dereka, lefelé olyan, mint a Szabados János versei, csupa szív, csupa édesség.

De ez édességben van valami imelygős (ami a Szabados verseiben nincs) és valami keresettség (ami szinte nincs a Szabados verseiben.)

De ami az ő modorában is, a Szabados verseiben is meg van: az a refrain.

Az ő modorának refrain-je az — egyszeregy.

A szavak mögött a számok. Csengő rímek kedveért a sorok . . .

Egyik barátját arra kértem, mondjon valami életadatot róla:

— Rosenbergről? szólott az csodálkozva, majd hozzá tette teljes meggyőződéssel: „Nem t ö r t é n t azzal soha s e m m i.”

Nem is történt.

Élete zajtalan, csendes és kimért.

Keresett ügyvéd, mégis több „testvére” van, mint kliense.

Mestersége a pörlekedés, mégis a „csillapítás-ban” excellál.

Ha az „örök béke”-féle fogalom nem volna még kigondolva, akkor bizonyosan kitalálta volna azt Rosenberg, így azonban nem maradt semmi kitalálni valója.

Nem is arra való az esze. Nagy gondolatok nem fogamzanak meg benne, de a közönséges gon-dolatokat szépen tudja sorba rakni.

Logikus fő, dialektikája is van.

Egészben olyan, mint az a rejtélyes chinai do-boz, amelyben, ha felnyitjuk van egy kisebb doboz, abban ismét egy kisebb, és újra meg újra mindég kisebb-kisebb, míg végre a legutolsó dobozt, — le-h e t e t l e n f e l n y i t n i.

Senki sem tudhatja meg, mi van benne.

A biztosi tanács legtöbb tagja hasonlít a kalo-csai érsekhez, aki mindenütt ott van a világon, csak épen Kalocsán soha nincsen.

Rosenbergebben is szerencsés kivétel volt.

Ő folyton dolgozott és sokat dolgozott. Tisza soha sem tette kényelmes positiora.

Szorgalmas volt mint a méh.....

Mézet szedett minden fűből, virágból, mint a méh . . .

Ki vethetné szemére? A méhnek ez a természete.

Fulánkját nem éreztük. Ő azonban érezhette a mienket.

De e csípéseket befogja takarni a nemesi diploma.

Már látja is álmában a Kendék három liliomját. a Komjáthyak hét búzakalászát, a Szluhák koronás oroszlányát és a Horváthok kék gólyáját röpülni arany mezőben.

A szegedi zsidóságból majd minden időben kerül ki egy-két jelesebb ember, akik díszére válnak az intelligeneziának. Nagyon kicsiny szám aránylag, mert a kaputos osztálynak több mint felét teszik Szegeden a zsidók. Szeged az a pont. hol egész Magyarországot tekintre, legjobban olvadtak bele a zsidók a keresztényekbe; illetve a magyarságba s mégis — szomorú biztatás a jövőre — kasztot képeznek, szokásaik, gondolkozásuk, életirányuk egészen elütő s csak imitt-amott vetődik fel nagy ritkán közülök egy-egy olyan ember is mint Rosenberg Izidor. Obhit Lipót. Keitzer és May. kiknek érzéke van a közügy iránt, s kiknek ambitiójuk nem kizárólag a meggazdagodás.

De az ilyen kiemelkedőbb embereik között is igen ritka a közügyek önzetlen szeretete, náluk a szereplésre való törekvés leggyakrabban eszköz csak és nem czél.

Mindig eszünkbe juttatják, hogy idegenek, akik hasznot akarnak húzni abból, hogy „itt” vannak. Es mindig elfelejtetik velünk, hogy a mi hasznunk az. hogy ők is a „mieink.”

Ok nélkül jut ez eszembe, midőn Rosenbergről írok, — de e szemrehányás mégis jogosult, s köny-

vem tartalmát tekintve ide volt beilleszthető leginkább.

Rosenbergben is van fajjelleg, de az meglehetősen elmosódik. Őt mindenekelőtt úgy kell venni, mint prókátort,

S e tekintetben nem hasonlít a mai ügyvédekhez — de még a régi prókátorokhoz sem, — kiknek kliensei akként fizették a honoráriumot, hogy a katholikus fél meginvitálta ügyvédjét ebédre.

A lutheránus kliens összecsókolozott vele a per végén és azt mondta:

„Köszönöm barátom uram, legyünk per tu.”

A kálvinista kliens pedig megveregette a vállát és így biztatta meg:

„Fiskális úr; ha valami akar lenni a restoráczion, csak nekem szóljon.

. . . Rosenberg nem hasonlít a régi ügyvédekhez, hanem sokkal jobban hasonlít a régi ügyvédek klienseihez.

* *

Rosenberg Izsó politikai hitvallására nézve szinte egyesült ellenzékinek mondja magát, s ha abból következtetnénk a szegedi pártállásokra, hogy a biztosi tanácsba beválasztatott három szegedi úr, sőt a kinevezett Pillich is habarékpártiak, azt kellene hinni, hogy itt Apponyi-világ van, pedig tulajdonképen nincs a dologban semmi egyéb, mint az, hogy a szegedi közgyűlés ebben a tekintetben érettebb volt a kormánynál, s minden párt tekintet nélkül egyéni képességeik szerint választó meg embereit.

Azért jegyeztem meg, hogy Rosenberg egyesült ellenzékinek m o n d t a magát, mert mióta tanácsos lett, sohasem látszott meg rajta, hogy az legyen.

Hátgerincze örökös C-re volt dresszírozva. s valahányszor csillapító szert kellett beadni a fölpezsdült

vérű közgyűlésnek, Tisza mindig készen találta őt a házipatikájában

Ha Pálfy Ferencznek az a jelszava: „Hagyjatok engem aludni!”

Az övé ez volt: „Küldjetek engem őket elaltatni.”

S ha a közgyűlés néha-néha mégis ébren volt, bizony nem a Rosenberg érdeme.

UTÓSZÓ.

Írta egy mameluk képviselő.

Aki e könyvet elolvasta, annak önkénytelenül eszébe jut, ha ösmeri e franczia közmondást: „Ils se rendent, justiee en se niéprisant trus.”*) Pedig-sem azok, kikről e könyv megemlékezik, sem az, ki írta, és azok, kik ösmerik őket, ezen közmondást reájuk alkalmazhatónak találni nem fogják: egészen közönséges középszerűségekről, még ha rosszat is mondunk, reklám nékiök; a középszerűség csak annyiban érdekli a közönséget, amennyiben a nyelvelő pletykának egy kis anyagot szolgáltat.

Clio a halál után keresi a magvat, miből a történelemben új élet virágzik, a tárczaíró és alakjai mint a Tisza virága egy napig él.

Nagy események kis embereket is elérhetetlen magasságba dobnak föl, igaz, mentől nagyobb, óriásibb a piedestall, annál parányibbnak tűnik föl a reá helyezett alak; de nem egyen vannak itt ők, egy egész kis hangyaboly, kik sürögnek, forognak, mászn-nak föl és le, más se tudja; de talán ők se. miért e hemzsegés?

Oly kicsinyek, hogy a magasság nem alterálja őket, egy kavicsról a szédítő mélységbe hullanának, egy szikla megmérésére nem írnak látszervekkel. és ezért otthon érzik magukat rajta. A corallszigeteket az apró kis corallállatocskák építik; pedig ezek

*) Igazságot szolgáltatnak maguknak, amidőn egymást megvetik.

a világ legrégibb építményei. Ki tudja, a természet e nyilvánulásának nem-e egy szerencsés alkalmazása lesz ez uraknak működése itt?

Ha úgy lesz — — akkor együtt sokat fognak érni, külön-külön ma csak furcsa sajátságaik, mulattató bakugrásaik lehetnek érdekesek a közönség előtt, ezeket ellesni, nagy figyelő tehetség kellett, jó mikroskop és nagyító tükör, a figyelő tehetség hiányait pótolta, nagyrészt bizalmaskodó nyájas közlékenysége ezen kis nagy uraknak, kik, mert ő velők úgy sem foglalkozik a világ, úgy kárpótolják magukat, hogy annál többet foglalkoznak és foglalkoztatnak más kezük ügyébe eső kalandokat saját magukkal.

A mikroskop meg a nagyító tükör ezen borongós, szomorú napokban a sötétebb részt emelte ki jobban: a fény elmaradt; — de avval az olvasó aranyozza meg őket, s az újra támadó fényes alföldi magyar város juttasson nékik egy sugarat nyerendő fényéből, hogy legyen nekik is, e könyv Írójának is egy boldog napja, mint a Tisza virágának, mielőtt elmerülnek az ösmeretlenség árjába, ahonnan keletkeztek.

NÉHÁNY SZÓ

még nem lesz fölösleges, annál is inkább, mert mind az epilogot, mind a prologot átengedtem a biztosi tanács két általam igen tisztelt tagjának, kik míg egy részt nagyon kitüntettek engem azzal, hogy szívesek voltak könyvem tartalmához járulni, s így magukat azzal kapcsolatba hozni, más részt positiv jelét nyújtották azon helyes és felvilágosodott nézetüknek, hogy mint a nyilvánosság emberei, a bírálatot, bármely alakba legyen az öntve, nem találják kellemetlennek.

Így kívánná ezt a többi urakkal szemben is a szerző, ki magát ezúttal megnevezni nem akarja, mert igénytelen füzete csak félig tarthat eredetiségre igényt, amennyiben a tartalom egy része maga is beismeri, imitt-amott a Mikszáth Kálmán egyes czikkeiből van véve, annak engedelmével, mielőtt könyvét útnak indítaná, az olvasók tájékozására megjegyezni kívánja még, hogy az itt leírt szereplő férfiak photografiái nem egyszerre írattak a legközelebbi napokban: hanem az első és utolsó rajz között több mint félévnyi idő fekszik.

Innen van az egyöntetűség hiánya, ha tán néhol kiérezhető lesz, s innen helyenkint az élesebb hang, minő például Dobónál, kit szerző bizonyára kedvezőbb színben festene le már ma, mint azelőtt. Egy félév nagy idő a jellemek kiösmerésében. A munkálkodás iránya is változik és jobban kidomborodik annyi idő alatt.

Még Kende Kanut hiányzik e könyvből. E kedves, derék öreg úr, kinek nemes patriarchális alakja, szinte bele van olvadva ez érdekes időszakba, midőn Szeged maga egy kis ország volt.

De ezenkívül is bizonyára sok maradt ki a „here” a „röpülő” és a jó isten tudja még miféle bizottságok élményeiből.

Nem tudni, ha elolvassa a közönség e könyvet, tudni fogja e maga elé képzelni a Zsótér-palota lakóit, hol egész fényében székel az udvar, sürgő-forgó udvaronczok járják a folyosókat s bent a termekben a nagy úr tanácsosai csoszognék, sugdosnak, szövetkeznek. Foly az udvari intrigua is. A zárt ajtók mögött, a tükrök előtt mosolyogni tanulnak a hízelgők, s cselt szőnek a diplomatiára hajlandóbbak.

Hát maga a nagy úr! Az izgatottan jár fel s alá, ajtók nyitása, hangos szavak idegessé teszik.

Pedig mennyi ember van ott, hogy kellemessé tegye perczeit. Nappal, hogy elsimítsák redőit, éjjel hogy meglessék ébredését.

Hatalmasabb ö, mint egy fejedelem. Háborút nem izén neki senki, mert mások tartoznak őt megvédelmezni; adót nem szedet, mert azt is mások végzik helyette, parancsol mindenkinek és nem engedelmeskedik senkinek, uralkodik ahelyett, hogy kormányoznék.

És miként uralkodik? úgy, hogy ő mindég csak ad a népnek, és soha sem kér attól semmit . . .

Csodálatos, hogy még sem népszerű?

Hajdan a középkor olygarchái a Drugethek, Drágffyak, Omodék, úgy képzelték a hatalmat, hogy tartottak ezer vagy kétezer főből álló bandériumot, amely fényes pánczélban követte őket, amelylyel rajta lehetett ütni valakin, annak a kastélyát elpusztítani, házi népét leöldösni, őt magát foglyul ejteni, s ma már nincsen meg ebből a régi fényből semmi, kivévén azt az egy bakát, aki ott paradérozik a Tisza kapuja előtt, nappal az a kötelessége, hogy salutáljon, éjjel pedig, hogy csak azt bocsássa be, aki elmondja a „gut F r e u n d” jelszót. (Nem tudom, a „g u t e F r e u n d i n” ki van-e zárva?[u])

Ma már a hadi bandérium helyett ki van gondolva egy különb eszköz, melylyel jobban lehet vagdalkozni, mely jobban

pusztít, öl és emel, mint a zsoldosok, s ez egy négy arasztnyi lepedő, egy-egy újságlap.

Ma már csak az az olygarcha, akinek egy ilyen van.

Tiszának van. Még pedig sok van neki. Ő a közvélemény fölött is uralkodik.

Valószínű tehát, hogy nekem, ki függetlenül úgy, ahogy éreztem, írtam meg minden betűt, nem lesz igazam.

Igazam csak ott lesz, ahol kiemelni valót találtam.

De, ahol igazat fog adni nekem, ott hozom Tiszát a legszokatlanabb helyzetbe.

Mert az még talán csakugyan nem történt meg rajta, hogy subventió nélkül dicsérjék.